

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського
Навчально-науковий інститут економіки, управління та адміністрування

Кафедра маркетингу, менеджменту та публічного адміністрування

ДОПУСКАЮ ДО ЗАХИСТУ
завідувач кафедри маркетингу,
менеджменту та публічного
адміністрування

_____ Іванова Н.С.
(підпис)

« ____ » _____ 2019 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «Магістр»
спеціальності 073 «Менеджмент»

на тему: «Управління ризиками підприємства-експортера на ринку»

Виконала:

студент(ка) 2-го курсу групи МН-18МА
Пікуша Едуарда Володимировича

Керівник:

доцент кафедри маркетингу, менеджменту
та публічного адміністрування
к.е.н., доц. Карабаза І.А.

(підпис)

Рецензент:

(підпис)

Засвідчую, що у дипломній роботі
немає запозичень з праць інших авторів
без відповідних посилань

Студент _____
(підпис)

Кривий Ріг
2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І
ТОРГІВЛІ ІМЕНІ МИХАЙЛА ТУГАН-БАРАНОВСЬКО

Навчально-науковий інститут економіки, управління та адміністрування
Кафедра маркетингу, менеджменту та публічного адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ:

Зав. кафедри маркетингу,
менеджменту та публічного
адміністрування
к.е.н., доцент

_____ Приймак Н.С.
“ _____ ” _____ 2019 року

З А В Д А Н Н Я
НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Пікуша Едуарда Володимировича

1. Тема роботи «Управління ризиками підприємства-експортера на ринку»

керівник роботи к.е.н., доцент, доцент кафедри маркетингу, менеджменту та публічного адміністрування Карабаза І.А.

затверджені наказом ректора ДонНУЕТ від «24» червня 2019 року № 192-192с

2. Строк подання студентом роботи: 02.12.2019 року

3. Вихідні дані до роботи: наукова і періодична література з теми дослідження, законодавчі та нормативні акти України, данні мережі Internet, статистична та бухгалтерська звітність (ПАТ «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат»).

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): Розділ 1. Теоретико-методологічні основи управління ризиками підприємства-експортера на ринку. Розділ 2. Міжнародна економічна діяльності ПАТ «ІНГЗК» в умовах впливу ризиків на функціонування підприємства. Розділ 3. Удосконалення системи мінімізації впливу ризиків на міжнародну економічну діяльність ПАТ «ІНГЗК».

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) графіки, таблиці, схеми, рисунки Рис. 1.1. Система зовнішніх чинників ризику, Таблиця 2.2 - Оцінка ефективності методів управління ринковими ризиками на ПАТ

«ІнГЗК», Таблиця 3.3 - Вплив ризиків на фінансовий результат підприємства ПАТ «ІнГЗК» за три попередні роки (частково)

6. Дата видачі завдання « » 2019 року _____

7. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

8. Календарний план

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір напряму дослідження, аналіз бази та літературних джерел, визначення об'єкту, предмету та завдань дослідження. Формулювання, обґрунтування та затвердження теми дипломної роботи	до 17.06.2019	
2	Підготовка I розділу дипломної роботи	до 04.10.2019	
3	Підготовка II розділу дипломної роботи	до 25.10.2019	
4	Підготовка III розділу дипломної роботи.	до 15.11.2019	
5	Аналіз та інтерпретація отриманих результатів, оформлення роботи	до 19.11.2019	
6	Представлення роботи на кафедрі для рецензування, отримання рецензій та відгуків	до 21.11.2019	
7	Оформлення презентаційних матеріалів, проходження нормо контролю	до 25.11.2019	
8	Захист дипломної роботи	до 15.12.2019	

Студент _____ **Пікуш Е.В.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ **Карабаза І.А.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

	стор
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА-ЕКСПОРТЕРА НА РИНКУ	9
1.1. Сутність, види ризиків на ринках та методи запобігання їм у міжнародному бізнес середовищі	9
1.3. Методи оцінки ступеня ризиків на міжнародних ринках та шляхи нівелювання їх впливу	20
РОЗДІЛ 2. МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «ІНГУЛЕЦЬКИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ» В УМОВАХ ВПЛИВУ РИЗИКІВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА	25
2.1. Загальна характеристика ПАТ «ІнГЗК» як суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності	25
2.2. Визначення ефективності системи управління ринковими ризиками на ПАТ «ІнГЗК»	34
2.3. Оцінка впливу ризиків на результати фінансово-господарської діяльності ПАТ «ІнГЗК» на міжнародних ринках залізорудної сировини	39
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МІНІМІЗАЦІЇ ВПЛИВУ РИЗИКІВ НА МІЖНАРОДНУ ЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ПАТ «ІНГЗК»	46
3.1. Розробка заходів щодо мінімізації впливу ризиків на експортну діяльність ПАТ «ІнГЗК»	52
3.2. Оцінка ефективності заходів щодо мінімізації ризиків для підприємства-експортера ПАТ «ІнГЗК»	57
ВИСНОВКИ	62
ДОДАТКИ	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68

ВСТУП

Актуальність теми. У період ринкових трансформацій української економіки, радикальних інституціональних змін на розвиток підприємств впливають зовнішні і внутрішні соціально-економічні фактори, що створюють умови невизначеності і ризику. Особливе загострення цієї ситуації спостерігається на фоні світової економічної кризи, що активізує велику кількість ризиків для сучасних підприємств незалежно від масштабів та сфери діяльності. Необхідність виходу із кризи й забезпечення в перспективі стійкого економічного зростання неможливі без формування цивілізованого підприємництва, органічним компонентом якого є ризик.

Радикальні зміни в зовнішньому та внутрішньому середовищі функціонування підприємств, що відбуваються в останні роки, потребують використання, поряд з традиційними, нових підходів і засобів розв'язання проблем обґрунтування господарських рішень та управління ринковими ризиками для забезпечення сталого економічного розвитку. Тому актуальною є проблема управління ризиками підприємств-експортерів на ринках.

Дослідженням даної проблеми займаються вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема, значний внесок у розробку проблеми мінімізації ринкових ризиків підприємств зробили: В. Вітлінський, Н.С. Скопенко, Т.В. Рибачук-Ярова, В.С. Романов, Н.В. Хохлов, та багато інших.

Мета та завдання дослідження. Метою дипломної роботи є обґрунтування шляхів управління ризиками українського підприємства-експортера на ринку.

Основними завданнями при цьому виступають:

- визначити сутність, види та джерела формування ризиків на міжнародних ринках;
- розглянути методи запобігання ринковим ризикам у міжнародному бізнес середовищі;

- дослідити методи оцінки ступеня ризиків на міжнародних ринках та шляхи нівелювання їх впливу;
- надати загальну характеристику ПАТ «ІнГЗК» як суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності;
- визначити ефективність системи управління ринковими ризиками на ПАТ «ІнГЗК»;
- оцінити вплив ризиків на результати фінансово-господарської діяльності ПАТ «ІнГЗК» на міжнародних ринках агропродукції;
- обґрунтувати ефективність програми мінімізації ризиків для підприємства-експортера ПАТ «ІнГЗК».

Об'єктом дослідження є ризики підприємства-експортера на ринку. Предметом дослідження є теорія, методика аналізу управління ризиками підприємства-експортера.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою виконання дипломної роботи є діалектичний метод наукового пізнання явищ і процесів господарської діяльності. В процесі вивчення проблем мінімізації ризиків українського підприємства-експортера на міжнародних ринках залізорудної сировини використано методи аналізу, синтезу, індукції, дедукції, абстрагування та конкретизації.

Дипломну роботу виконано на підставі статистичної, економічної та бухгалтерської інформації ПАТ «ІнГЗК». В процесі дослідження були використані наукові джерела з ризикології, управління ризиками діяльності, менеджменту, економіки підприємств, маркетингу, економічного аналізу, стратегічного аналізу, управління конкурентоспроможністю, а також комплекс нормативних, законодавчих актів та ресурси Інтернет.

Наукова новизна одержаних результатів. За проведеним дослідженням обґрунтовано напрями мінімізації ризиків українського підприємства-експортера – ПАТ «ІнГЗК» - на міжнародних ринках залізорудної сировини.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані результати у процесі дослідження шляхів мінімізації ризиків українського підприємства-експортера на міжнародних ринках залізорудної сировини сприятимуть підвищенню ефективності міжнародної економічної діяльності підприємства ПАТ «ІнГЗК».

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 70 сторінок. Робота містить 18 рисунків, 25 таблиць, 4 додатків. Список використаних джерел налічує 54 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА-ЕКСПОРТЕРА НА РИНКУ

1.1. Сутність, види ризиків на ринках та методи запобігання їм у міжнародному бізнес середовищі

Більшість управлінських рішень на міжнародних ринках приймаються в умовах ризику. Щоб вижити в умовах ринкових відносин приймати рішення про введення технічних новинок та на сміливі дії, що підвищує ризик. Отже, потрібно не уникати ризику, а вміти оцінювати ступінь ризику та управляти ним.

«Невизначеність ситуації на міжнародних ринках характеризується тим, що вона залежить від багатьох змінних чинників, контрагентів, дії яких неможливо передбачити з прийнятною точністю. На підвищення ступеня ризику впливає також і відсутність (неоднозначність) чітко визначених цілей та критеріїв їхньої оцінки, зрушення в суспільних потребах і споживчому попиті, непередбачувана поява нових технологій і техніки, зміна кон'юнктури світового ринку, корекція траєкторії руху економіки з політичної необхідності, непередбачуваність природних явищ тощо» [8, с. 78].

«У сучасній науково-економічній літературі під невизначеністю, яка породжує ризик, розуміють насамперед ситуацію, коли більшою чи меншою мірою відсутня інформація про структуру та можливі стани як об'єкта дослідження і прийняття рішень, так і навколишнього середовища.

Під зовнішніми чинниками, що спричиняють ризик на міжнародних ринках, розуміють ті умови, які підприємці, як правило, не в змозі змінити, але повинні їх прогнозувати та враховувати, бо вони істотно впливають на стан справ» [17, с.241].

Зовнішні чинники на міжнародних ринках розподіляють на дві групи: чинники безпосереднього впливу; чинники опосередкованого впливу.

Основні з цих чинників наведено на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Система зовнішніх чинників ризику [10, с. 17]

«Суттєвими чинниками ризику є проблеми неплатежів, дебіторської та кредиторської заборгованості. У результаті зростання неплатежів посилюється спад виробництва. Внаслідок незабезпеченості грошовими засобами внутрішній ринок занепадає, а попит при цьому залишається незадоволеним, виробничі потужності підприємств-постачальників - незавантаженими.

Нерідко фактичними банкрутами стають економічно здорові підприємства, що потрапили в скрутне фінансове становище через неплатоспроможність своїх контрагентів, а також через фінансову політику, що її проводять фактично усі гілки державної влади.» [10, с. 17]

«Виокремлюють такі чотири групи чинників, які належать до внутрішніх чинників ризику: стратегія фірми; принципи діяльності фірми; ресурси та їх використання; якість і рівень використання маркетингу» [40, с. 56].

Джерелами ризику на міжнародних ринках є також такі чинники: відсутність професійного досвіду у керівництва фірм, недостатні економічні знання, фінансові прорахунки, погана організація праці співробітників, сумнівні морально-етичні принципи, недостатня пристосованість (маневреність) фірми до змін навколишнього ринкового середовища, відсутність належного досвіду в сфері маркетингу тощо.

«Наступним з дієвих внутрішніх чинників ризику є якість продукції та послуг. Порушення вимог до якості продукції може бути наслідком як зовнішніх (неякісна сировина), так і внутрішніх (порушення технологічного циклу) чинників. Тому на підприємстві має діяти чітко організована система управління якістю, зорієнтована на інтереси споживачів.

Тотальний контроль якості, що здійснюється фірмами США, Японії та Західної Європи, ґрунтується на таких засадах: якість як основна стратегічна мета визнається вищим керівництвом фірми. На фірмі встановлюються щодо цього конкретні завдання та виділяються засоби на їх виконання. Якість має постійно підвищуватися, інакше знизиться конкурентоздатність продукції; заходи підвищення якості продукції мають охоплювати всі підрозділи; перманентний процес навчання та підвищення мотивації діяльності (праці) працівників фірми» [3, с. 14].

Тенденція до ускладнення соціально-економічних процесів породжує появу все нових видів і типів ризику. Видове різноманіття ризиків велике - від пожеж і стихійних лих до міжнаціональних конфліктів, змін у законодавстві, що регулює економічну та підприємницьку діяльність, інфляційних коливань тощо.

«В економічній літературі, присвяченій проблемам класифікації ризику, немає чіткої системи класифікації ризиків. Існує низка підходів до цього. Очевидно чинником ризику є все оточуюче нас довкілля, а також усі елементи

об'єкта дослідження як складної економіко-кібернетичної системи (джерелами ризику є всі елементи системи, її прямі та зворотні зв'язки).

Певний інтерес становить класифікація ризику, Й. Шумпетером, який виокремлює два види ризику: ризик, пов'язаний з можливим технічним провалом виробництва» [12, с.215]. Сюди він відносить також загрозу втрати благ, пожежі, пошкодження, зумовлені стихійними лихами; ризик, пов'язаний з відсутністю комерційного успіху.

«Класифікують ризики і за такими ознаками, як:

- ризик, пов'язаний з господарською діяльністю;
- ризик, пов'язаний з особистістю підприємця;
- ризик, пов'язаний з неповною інформацією щодо стану довкілля.

Серед груп ризиків можна виділити такі: країнові ризики; маркетингові ризики; транспортні ризики; ризики визначення предмета угоди; ризики умови кількості; ризики умови якості; ризики умови упаковки та маркування; ризики умови ціни; ризики умови постачання; ризики валютно-фінансових умов контракту; ризики умов форс-мажорних обставин; ризики визначення умов розгляду арбітражу; комерційні ризики; ризики, пов'язані з процесом митного оформлення тощо» [41, с.168-175].

«Дослідники виділяють політичний, комерційний, виробничий, фінансовий, інвестиційний та інноваційний види ризику.

Політичний ризик ідентифікується як можливість виникнення збитків чи скорочення обсягу прибутку внаслідок державної політики. Політичний ризик зумовлений можливими змінами курсу, зсувами пріоритетів на урядовому рівні. Його врахування є особливо актуальним у країнах з неусталеним законодавством, з відсутністю традицій і загальної культури підприємництва. Політичний ризик притаманний підприємницькій діяльності і його неможливо уникнути. Його можна лише прогнозувати й враховувати» [17, с. 251; 49, с. 42].

Виробничий ризик пов'язаний з виробництвом продукції, товарів і послуг; із здійсненням будь-яких видів виробничої діяльності, в процесі якої підприємці стикаються з проблемами неадекватного використання сировини,

підвищенням собівартості, збільшенням втрат робочого часу, неефективним використанням нових методів виробництва.

«До основних причин, що зумовлюють економічний ризик, можна віднести: зниження намічених обсягів виробництва та реалізації продукції внаслідок спаду продуктивності праці, простоїв обладнання, втрат робочого часу, відсутності в потрібний момент часу необхідної кількості матеріалів та комплектуючих, підвищення відсотка браку; зниження цін, згідно з якими планувалося реалізовувати продукцію та послуги, у зв'язку з їхньою недостатньою якістю, несприятливими змінами у ринковій кон'юктурі тощо; збільшення питомої ваги затрат матеріальних, енергетичних, паливних ресурсів, зростання транспортних витрат, торговельних накладних та інших побічних витрат; зростання фонду» [17, с. 253] «оплати праці з причин перевищення очікуваної чисельності працюючих чи внаслідок перевищення рівня заробітної плати окремим працівникам; зростання податків та інших відрахувань внаслідок змін ставки оподаткування тощо; низький рівень дисципліни постачання, зокрема, збої в постачанні палива, електроенергії тощо; фізичне та моральне зношення основних фондів (обладнання) тощо.

Комерційний ризик на міжнародних ринках виникає в процесі реалізації товарів і послуг, вироблених чи куплених підприємцем. Деякі з основних причин комерційного ризику: зниження обсягів реалізації внаслідок зниження попиту на міжнародних ринках або витіснення даного товару конкуруючими товарами (замінниками) або запровадження обмежень на продаж даного товару тощо; підвищення закупівельної ціни товару в процесі здійснення підприємницького проекту; втрата частки товару; погіршення якості товару в процесі зберігання чи транспортування, що спричиняє зниження його ціни; підвищення затрат обертання коштів внаслідок сплати штрафів, відрахувань, стягнень, що спричиняє зниження прибутків тощо» [17, с. 253].

Під фінансовим розуміють ризик, що виникає під час здійснення фінансового підприємництва чи фінансових угод. Фінансові ризики підприємства пов'язані з проведенням операцій щодо формування та

використання фінансових ресурсів. До їх складу входять: 1) статутний ризик; 2) ризик зменшення розмірів (втрати) власного капіталу; 3) кредитний ризик; 4) процентний ризик; 5) інфляційний ризик; 6) валютний ризик» [55, с.50-52].

«Підприємницький ризик – це ризикованість вкладень у активи підприємства, що не має боргів [50, с.32]. Цей ризик характеризують як невизначеність в одержанні майбутнього валового прибутку від операційної діяльності. Підприємницький ризик зумовлений низкою чинників: коливаннями вартості матеріальних ресурсів; здатністю підприємства змінювати ціни на свою продукцію залежно від умов ринку; варіативністю попиту на продукцію підприємства; зниженням конкурентоспроможності продукції; високим рівнем операційного важеля (левериджу)» [17, с. 253].

«Інвестиційний ризик зумовлюється і залежить від специфіки вкладення підприємницькою фірмою коштів у різні проекти (табл.1.1 Додаток А).

Інноваційний ризик є мірою можливих збитків, які можуть виникнути у разі вкладення підприємницькою фірмою коштів у виробництво нових товарів, технологій, послуг, що не відразу сприймаються ринком або не знаходять свого споживача взагалі» [41, с.168].

«Методи запобігання ринковим ризикам у міжнародному бізнесі мають на меті забезпечити оптимальне для підприємця співвідношення прибутку (приросту ринкової вартості) та ризику, його прийнятний (допустимий) рівень. Взагалі управління ризиками в широкому розумінні являє собою особливий вид діяльності, направлений, з одного боку, на пом'якшення впливу небажаних або несприятливих внутрішніх і зовнішніх факторів ризику на результати бізнесу, а з другої – на використання сприятливого впливу цих факторів, які забезпечують додаткові корисні результати або інші переваги в порівнянні з конкурентами» [40, с. 59].

«Качалов Р.М. управління ризиком розуміє, “як процес підготовки і реалізації заходів, мета яких – зниження небезпеки прийняття помилкового рішення і зменшення можливих негативних наслідків небажаного розвитку подій в ході реалізації прийнятих рішень”» [42, с. 26].

«Обирання методів запобігання ринковим ризикам, стратегії та тактики управління ризиком, базується на таких основних принципах:

- недоцільно ризикувати більшим заради меншого;
- недоцільно ризикувати більше, ніж це дозволяють власні засоби (капітал тощо);
- необхідно заздалегідь піклуватися (здійснювати прогноз) відносно можливих (імовірних) наслідків ризику» [49, с. 125-126].

Складові процесу запобігання ринковим ризикам у міжнародному бізнес середовищі визначаються залежно від сфери діяльності фірми, притаманних їй ризиків, наявних ресурсів, особистої майстерності, професіоналізму, схильності до ризику суб'єкта прийняття рішення.

Узагальнено процес управління ризиком можна представити у вигляді блок-схеми на рис.1.4.

У результаті ґрунтовного якісного та кількісного аналізу обирається один із засобів або суперпозиція засобів управління ризиком: уникнення; попередження; прийняття (збереження чи навіть збільшення); зниження ступеня ризику (оптимізація).

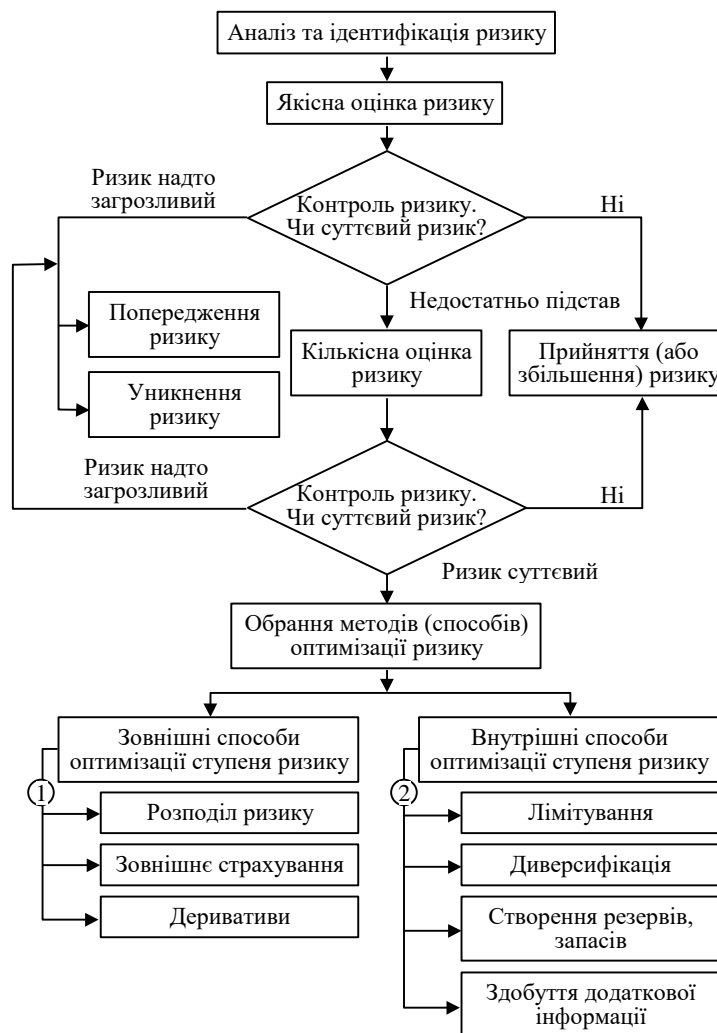

Рис. 1.4. - Узагальнена блок-схема процесу управління ризиком [12, с.256]

Уникнення ризику означає просте ухилення від певного заходу, обтяженого надмірним (катастрофічним) ризиком. Однак уникнення ризику для менеджера (інвестора) нерідко означає відмову від прибутку, а це пов'язане з ризиком невикористаних можливостей. Наприклад, валютного (операційного) ризику можна уникнути, відмовившись від створення іноземних дочірніх підприємств.

«Передача ризику здійснюється або шляхом його розподілу, або через механізм зовнішнього страхування. Розподіл ризику полягає в тому, щоб, наприклад, покласти певну частку відповідальності за ризик на того співучасника реального інвестиційного проекту, який здатний його

контролювати краще від інших. Передача ризику може здійснюватись також шляхом укладення ф'ючерсного контракту. Найпоширенішою формою передачі ризику є страхування. Суть зовнішнього страхування ризику виражається в тому, що інвестор ладен відмовитися від частини доходів аби уникнути ризику, тобто він ладен заплатити за зниження рівня ризику до нуля. Сьогодні витрати на страхування підприємств у розвинутих промислових країнах варіюють від 1 до 20% обсягу щорічних продаж залежно від галузі, місцезнаходження фірми тощо» [46, с. 257].

«Серед способів зниження ризику виділяють: лімітування, диверсифікацію, створення резервів, запасів на покриття ймовірних непередбачуваних витрат, створення власних грошових, товарно-матеріальних резервів, здобуття додаткової інформації тощо.

Лімітування передбачає обмеження потоків (грошових, товарних, кредитних, інвестиційних), спрямованих у зовнішнє (по відношенню до підприємства) середовище. Лімітування застосовується банками при наданні позик, укладанні договору на овердрафт. Підприємства можуть застосовувати цей засіб під час продажу товарів у кредит, наданні позичок, при прийнятті рішень щодо визначення обсягу коштів, що спрямовуються на інвестування» [21, с. 114].

Диверсифікація є процес розподілу інвестованих коштів між різними об'єктами вкладання, які безпосередньо не зв'язані між собою. На принципі диверсифікації базується діяльність інвестиційних фондів, які продають клієнтам свої акції, а одержані кошти вкладають в різноманітні цінні папери, які купуються на фондовому ринку і приносять стійкий середній прибуток.

«Диверсифікація дає змогу уникнути частини ризику при розподілі капіталу між різноманітними видами діяльності. Так, придбання інвестором акцій різних акціонерних товариств замість акцій одного акціонерного товариства збільшує ймовірність одержання ним середнього доходу і знижує рівень ризику.

Диверсифікації, як одному із способів зниження ризику, присвячений сьомий розділ цього методичного посібника.

Створення резервів, запасів на покриття ймовірних непередбачуваних витрат у майбутньому також є внутрішнім засобом зниження ризику, свого роду самострахуванням. Це дозволяє оперативно усувати тимчасові ускладнення у виробничій, фінансово-комерційній діяльності» [17, с. 52-53].

«Створення власних грошових, товарно-матеріальних резервів є альтернативою страхуванню і доцільне тоді, коли вартість майна, що наражається на певний ризик, відносно невелика порівняно з майновими та фінансовими параметрами усього проекту. Самострахування шляхом резервування коштів також може застосовуватись відносно однотипного обладнання, майна підприємства, коли ймовірність пошкодження незначна. Транснаціональні нафтові компанії, наприклад, які володіють сотнями танкерів, практикують самострахування, оскільки втрата за рік одного танкера (що малоімовірно) обійдеться компанії дешевше, ніж сплата страхових внесків за всі танкери.» [17, с. 253].

«Здобуття додаткової інформації є одним з важливих способів щодо зниження ризику. Під час використання неточних економічних даних виникає питання щодо доцільності їх уточнення. З одного боку, додатковий експеримент дозволив би знизити економічний ризик, що обтяжує певний інноваційний проект, та зменшити можливі збитки. Але, з іншого боку, експеримент, в свою чергу, пов'язаний з певними витратами та збитками, і якщо впровадження інноваційного проекту відкладається, то економічні збитки збільшуються» [11, с. 14].

«Приймаючи рішення щодо обрання способу управління ризиком, слід враховувати, насамперед, можливий рівень збитків та ймовірність реалізації певного типу ризику (табл. 1.2 додаток Б).

Класифікуючи ризики на основі ймовірності їх реалізації та обсягів можливих збитків, можна виділити 2 граничних типи:

1. Ризики, які спричинюють окремі незначні збитки, що мають тенденцію повторюватися.

2. Ризики, наслідком яких є катастрофічні за обсягом збитки, ймовірність реалізації яких незначна» [12, с. 256].

«Якщо в першому випадку доцільне прийняття ризику з його оптимізуванням шляхом створення резервів коштів, то другий випадок є класичним прикладом ризику, який доцільно передавати страховику (в окремих випадках доцільно застосовувати розподіл ризику).

Природно, що кожна компанія може прийняти свою градацію рівнів збитків та ймовірностей збитків на підставі досліджень та експертних оцінок і будувати свою таблицю рішень. Частіше за все в реальному житті використовується поєднання окремих способів зниження ризику, комбінуючи зовнішні та внутрішні методи оптимізації ризику» [3, с. 14].

Загальний концептуальний підхід до управління господарським ризиком полягає у виявленні можливих наслідків підприємницької діяльності в ризиковій ситуації та застосуванні методів, що попереджують такі ситуації.

Особливо гостро постає проблема обрання методів запобігання ринковим ризикам у міжнародному бізнес середовищі суб'єкта господарювання в умовах виходу національної та глобальної фінансової кризи. У більшості випадків неможливо здійснити абсолютно точний прогноз щодо цілої низки параметрів економічних об'єктів, проектів, процесів, які аналізуються (темпи інфляції, кон'юнктура ринку тощо). Зниження ступеня ризику може здійснюватись або шляхом його передачі, тобто зовнішніми засобами, або за допомогою внутрішніх ресурсів (самострахування), розподілу фінансових, матеріальних коштів з урахуванням принципів лімітування, диверсифікації, тобто внутрішніми засобами. До внутрішніх засобів зниження ризику відносять також здобуття додаткової інформації.

1.2. Методи оцінки ступеня ризиків на міжнародних ринках та шляхи нівелювання їх впливу

Підприємництво нерозривно пов'язано із ризиками. Іманентно властива підприємству ризикованість на міжнародних ринках ще більш посилилася в сучасних умовах у зв'язку з різким загостренням конкурентної боротьби, чому сприяли ряд внутрішніх і зовнішніх чинників. Серед зовнішніх факторів, які призводять до зростання ризиків на міжнародних ринках, перш за все, виділяється глобалізація. «Зростаюча інтернаціоналізація української економіки, яка ще більше підсилилась після вступу України до СОТ, неминуче веде до посилення конкуренції і зростання ризикованості операцій вітчизняних компаній як на внутрішніх, так і на міжнародних ринках.

За таких умов надзвичайно актуальним для вітчизняних компаній стає оволодіння ефективними методами оцінки та управління ринковими ризиками. Зарубіжна практика свідчить про те, що керівництво успішних і динамічно зростаючих компаній достатньо широко застосовує управління ризиками як в окремих функціональних сферах бізнесу компанії (функціональний ризик-менеджмент), - виробництво, фінанси, кадри і т.п., - так і в рамках всієї компанії в цілому (стратегічний, комплексний, інтегральний ризик-менеджмент)» [44, с.37].

Методика оцінки ступеня ризиків включає основні складові: виявлення і оцінку ризиків; вибір і використання методів впливу на ризики; обмін інформацією про ризики; контроль результатів застосування цих методів.

Першим етапом оцінки ризику є визначення контексту ризику, куди входить визначення місії компанії, її стратегічної і тактичної мети.

«На другому етапі проводиться виявлення факторів ризиків і формулювання ризиків. Фактори ризику (випадкові події, які впливають на мету компанії) знаходяться в зовнішньому середовищі (макросередовище і мікросередовище) і внутрішньому середовищі компанії. Вони розташовуються

на трьох рівнях. На першому рівні знаходяться фактори ризиків, які компанія практично не має нагоди контролювати. Вони належать до різних складових макросередовища, в якому діє компанія. Це політичні, економічні, природні, демографічні, культурні і науково-технічні чинники ризиків. На другому рівні знаходяться фактори ризиків, виникнення яких обумовлено діяльністю конкурентів, споживачів, постачальників та інших зацікавлених осіб, пов'язаних з компанією. На них компанія може, тією або іншою мірою, впливати. На третьому рівні знаходяться фактори ризиків, розташовані всередині організації, – виробничі, кадрові і т.п. Вони найбільшою мірою підконтрольні компанії» [44, с. 38].

Існує багато методів, кожний з яких допомагає отримати інформацію про характеристики окремих ризиків, властивих певним видам діяльності. Тому для виявлення ризиків доцільно використовувати комплекс методів.

«В ході виявлення факторів ризику і формулювання ризиків використовуються такі методи: робочі зустрічі і інтерв'ю; мозковий штурм; анкетування; графічне зображення процесів створення вартості, включаючи визначення і зображення бізнес-процесів і ланцюжків створення вартості, а також зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на них; порівняння з іншими компаніями; обговорення з керівництвом компанії; SWOT-аналіз.

Для виявлення факторів ризиків і формулювання самих ризиків необхідно дотримуватися наступної логіки: експертним шляхом встановлюються фактори ризиків які впливають на досягнення компанією цілей в різних функціональних сферах свого бізнесу: стратегічній, виробничій, фінансовій, маркетинговій тощо.» [17, с. 253]. «Експерт систематично досліджує те, яким саме чином ймовірні події в макро-, мікро-, та внутрішньому середовищі можуть вплинути на досягнення цілей організації в стратегічній та функціональній (виробництво, фінанси, маркетинг, кадри і т.п.) областях. Серед факторів ризику можуть бути, наприклад, прийняття нового нормативного акту (політичний фактор ризику), перевищення рівня інфляції запланованої величини (економічний), неочікувана зміна погодних умов, яка

призводить до нетипових для даного сезону кліматичних явищ (природні тощо)» [44, с. 39].

Всі виявлені ризики в підсумку заносяться в спеціальну таблицю для кожного підрозділу (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 - Підсумкова таблиця виявлених ризиків для фінансового підрозділу (частково)*

Формулювання ризику	Величина можливого збитку	Фактор ризику	Бальна оцінка ризику			
			ймовірності події	наслідків події	якості управління ризиком	інтегральна оцінка (4+5+6)
1	2	3	4	5	6	7

Примітка: Складено автором на основі даних [44, с. 40]

«Далі проводиться оцінка ризику. Як тільки експертним шляхом виявлені фактори ризику, слід оцінити можливі наслідки цих подій; імовірність того, що вони відбудуться і якість управління цими видами ризиків. Також приймається рішення щодо того, за допомогою якої шкали оцінювати наслідки події, її імовірність та якість управління. В літературі пропонується використання трьох ступеневої дев'ятибальної шкали. Для наслідків: малосерйозні (1-3), помірні (4-6); серйозні (7-9 балів). Для імовірності події: низька імовірність (1-3); середня імовірність (4-6); висока імовірність (7-9). Для якості управління ризиків: низька якість (7-9); середня якість (4-6); висока якість (7-9).» [17, с. 253].

«Кожна компанія самостійно встановлює для себе критерії серйозності наслідків та імовірності події. Наприклад, якщо компанія може понести збитки, співставимі із її активами, то наслідки треба оцінити як серйозні, надавши їм оцінку в діапазоні 7-9 балів. Стосовно імовірності, то в якості критерію можна взяти частоту, з якою компанія стикається з тим чи іншим фактором ризиком. Якщо, наприклад, ще ніколи за весь період діяльності

компанії на її бізнес не впливали повені, і надалі вчені їх не прогнозують, то імовірність такої події є дуже низькою, і її оцінка буде розташована в діапазоні 1-3 балів. Що стосується якості управління, то якщо в компанії є комплексні дієві методи впливу на той або інший вид ризику, то якість управління ризиками є високою (1-3 бали). Якщо компанія знає про ризик і застосовує окремі методи управління ним – якість управління ризиками оцінюється як середня (4 – 6 балів).» [17, с. 253]. «Якщо компанія досі нічого не знала про ризик і не впливала на нього –якість управління ризиками низькою (7 – 9 балів). У випадку із якістю управління ризиками використовується обернена шкала, високо оцінюється низька якість і навпаки. Це робиться для співставимості всіх трьох шкал, застосування яких в підсумку має привести к виявленню ризиків, які є найбільш загрозливими для діяльності компанії.

Для ранжування ризиків їх заносять в спеціальну таблицю, яка має наступний вигляд (табл. 1.4).

Для проведення підсумкової оцінки ризику його інтегральну оцінку помножують на коефіцієнт значущості групи факторів, який розраховується за наступною методикою. Експерти підсумовують всі збитки компанії за попередні три роки. Потім визначають, відповідно, величину збитків, які були обумовлені дією макроекономічних, мікроекономічних, і внутрішньоорганізаційних чинників. Відношення кожної групи збитків до загальної суми збитків і буде значенням відповідних коефіцієнтів» [44, с. 40].

Таблиця 1.4 - Оцінка та ранжування ризиків (частково)

№	Назва ризику	Інтегральна оцінка	Коефіцієнт значущості групи факторів	Підсумкова оцінка
1	2	3	4	3*4

Примітка: Складено автором на основі даних [44, с. 41]

«Далі з таблиці відбирають ризики з найбільшими значеннями підсумкової оцінки. Як правило, в першу чергу, керуючись принципом Парето

або ABC, відбирається 20-25 % ризиків з найбільшими значеннями підсумкової оцінки.

Як правило, використовуються наступні методи управління ризиками: уникнення ризиків чи відмова від них; прийняття ризиків на себе; запобігання збиткам; зменшення розміру збитків; страхування; самострахування; передачі ризиків (відмінний від страхування)» [44, с. 41].

Вибір методів нівелювання ризиків визначається загальною стратегією фірми щодо ризиків, що, у свою чергу, залежить від сумарного розміру потенційних збитків, з одного боку, і фінансових можливостей фірми, з іншого.

РОЗДІЛ 2
МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПАТ
«ИНГУЛЕЦЬКИЙ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНИЙ КОМБІНАТ» В
УМОВАХ ВПЛИВУ РИЗИКІВ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ
ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Загальна характеристика ПАТ «ІнГЗК» як суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності

ПАТ «ІнГЗК» побудований в 1966 на базі Ингулецького родовища залізистих кварцитів. Підприємство засновано у квітні 1965 року. 30 червня 1965-го введена в експлуатацію перша черга комбінату потужністю видобутку залізної руди у 7,2 млн.т і виробництва залізнорудного концентрату з часткою заліза 64,4% в кількості 3,05 млн.т. У 1975 році введено в експлуатацію остання 3-я черга комбінату. Запаси руди Ингулецького родовища бл. 1,6 млрд. т при сер. вмісті Fe 32,4%.

«З 2002 року орієнтуючись на міжнародні стандарти підприємством впроваджено два кардинальних способи поліпшення якості виробленої продукції та підвищення її конкурентноздатності - введена в дію стадія сухої магнітної сепарації, що дозволяє вивести з обігу 10% пустої породи що зменшить енергоємність виробництва. В 2003р. з метою підвищення змісту заліза в товарному концентраті з 64% до 70% (при одночасному зниженні змісту оксиду кремнію з 10,5%-9,6% до 3,75%-3,0%) було введено в експлуатацію комплекс магнітно-флотаційного доведення концентрату потужністю 3 млн. тонн на рік. Крім цього, на підприємстві введено у лад комплекс по виробництву емульсійної вибухівки нового покоління "Україніт"» [8, с.11].

«До складу ПАТ "ІнГЗК" входять наступні структурні підрозділи: кар'єр; дробарна фабрика; рудозбагачувальна фабрика 1; рудозбагачувальна фабрика 2; цех технологічного автотранспорту; автотранспортний цех; залізничний цех; цех технічного водопостачання та шламового господарства - мережі виробничого водопостачання та гідротранспорту, перекачка хвостів збагачення (пульпи) у хвостосховище; центральна комплексна лабораторія; енергоцех; цех технологічної диспетчеризації; відділ технічного контролю; ремонтно-будівельний цех; цех мереж та підстанцій; інформаційно-обчислювальний центр; цех управління; цех підготовки виробництва; управління безпеки; управління капітального будівництва та ремонту будинків та споруд; технологічна служба наладки дробарно-збагачувального обладнання; цех поточних та капітальних ремонтів; виробнича ділянка магнітно-флотаційного збагачення; цех рекультивації та благоустрою; торговий дім; лікувально-оздоровчий комплекс; цех здоров'я; спеціалізована об'єктова аварійно-рятувальна служба» [18, с.16].

ПАТ "Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат" є виробником залізорудного концентрату та добуває товарну залізну руду для забезпечення споживачів України та інших держав залізорудним концентратом. У 2008р. обсяг виробництва товарного концентрату склав 12628 тис. т , що в зрівнянні з попереднім періодом менше на 1042 тис.т (-7,6%). При цьому із загального обсягу товарного концентрату вироблено концентрату ММС - 9894 тис.т , концентрату МФД - 2733 тис.т. - високоякісний концентрат з вмістом заліза 67,78%.

В середньому ПАТ «ІнГЗК» видобуває 30,7 млн т руди на рік. Основним методом збагачення є магнітний у слабкому полі. Технологічна схема збагачувальних фабрик №№ 1, 2 включає 4 стадії підроблення, 3 стадії подрібнення і 4-5 стадій магнітної сепарації. У кожній стадії отримуються відходи, а промпродукт переробляється далі. Як операція попереднього збагачення застосовується суха магнітна сепарація у слабкому полі. «На фабриці № 3 застосована схема самопомелу руди; передбачено дроблення

сировини до 300 мм, дві стадії подрібнення і три стадії магнітної сепарації, що виконується в 2-3 прийоми. В цілому по комбінату у результаті повного циклу збагачення із руди з масовою часткою загального заліза ($Fe_{\text{заг}}$) 32,6-36,7 % отримують концентрат з масовою часткою $Fe_{\text{заг}}$ 63,8-63,9 %, вологістю бл. 10 %. Руди належать до категорії важко збагачувальних. З метою доводки концентрату до високоякісних сортів на комбінаті введена перша черга флотації магнетитового промпродукту. В середньому на рік комбінатом випускається біля 12,4 млн т концентрату. На комбінаті встановлені дробарки типу ККД 1500/180; КРД 900/100; КСД 2200; КМД 2200; на збагачувальних фабриках – млини МШР 3,6 x 4,0; МШР 4,5 x 5,0; МШЦ 3,6 x 5,5; магнітні сепаратори типу ПБМ-120/300; вакуум фільтри Ду-100. Питомі витрати електроенергії станом на 01.01.2003 р. на 1 т концентрату 140,8 кВт/год.» [68, с. 14]

«Основним ринком збуту є внутрішній ринок України. Обсяг реалізації продукції на внутрішній ринок складає 90%, на зовнішній 10%. Споживачами продукції на внутрішньому ринку є: "Запоріжсталь", МК Азовсталь. На внутрішньому ринку використовуються прямі канали - ПАТ "Дніпродзержинський металургійний комбінат ім. Дзержинського", ПАТ "Полтавський ГЗК",

Концентрат на зовнішньому ринку реалізується підприємствам: U.S.Steel Kosice (Словакія), Арселор Міттал Острава С.А. (Чехія), Тринецькі Залезарні (Чехія), Linkway Internatinal Limited (Китай), U.S.Steel Serbia (Сербія), Bonham business corporation (Китай), East Mettals (Китай), Greystone coal and shipping Ltd (Китай)» [68, с. 41].

На зовнішньому ринку використовувались трейдерські компанії, котрі працюють зі споживачами залізорудної сировини даного регіону. Ринок залізорудної сировини характеризується високою конкуренцією і має яскраво виражену сегментацію. Основні споживачі поділені між учасниками ринку. Конкурентними підприємствами для ПАТ "ПівдГЗК" є: ПАТ "Центральний ГЗК", ПАТ "Північний ГЗК", ПАТ "Інгулецький ГЗК", а також Бразильські

гірничо-рудні підприємства. Збут продукції на експорт в звітному періоді здійснювався через компанію "Metinvest International SA", Швейцарія.

Найбільшими виробниками залізорудної сировини на внутрішньому ринку та конкурентами ПАТ «ІнГЗК» є "Північний ГЗК", "Центральний ГЗК", "Південний ГЗК", "Полтавський ГЗК", "Новокриворізький ГЗК". ПАТ «ІнГЗК» є лідером у виробництві залізорудного концентрату на внутрішньому ринку залізорудної продукції, його частка на ринку складає 23%. Частки гірничо-збагачувальних комбінатів на вітчизняному ринку залізорудної продукції представлені на рис. 2.1.

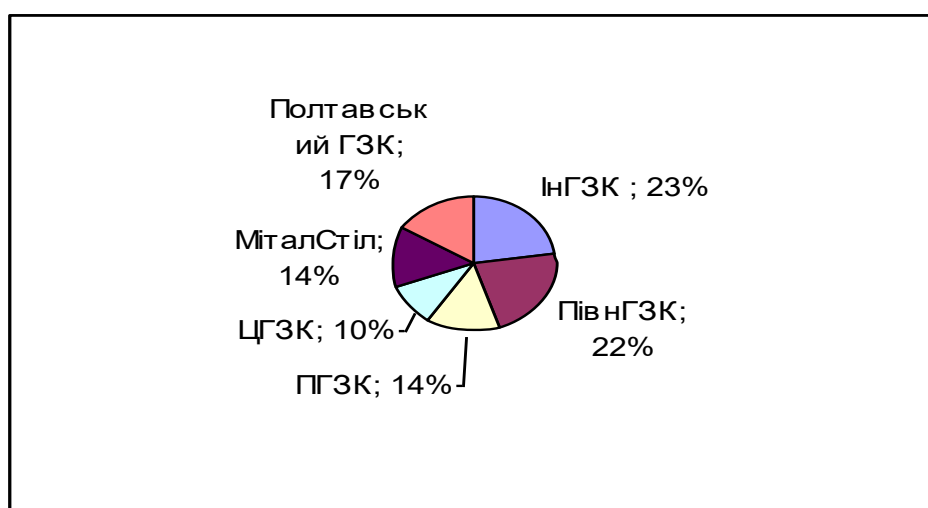

Рис. 2.1. Частка гірничо-збагачувальних комбінатів на вітчизняному ринку залізорудної продукції [78, с. 50]

З метою підтримки виробничих потужностей, підвищення ефективності виробництва й конкурентноздатності продукції триває реалізація Програми реконструкції та розвитку комбінату на період 2011-2020 р. Загальні капітальні вкладення на 1.01.2019 р. склали 430,8 млн.грн., які були спрямовані на: підвищення конкурентноздатності товарного концентрату; підтримку виробничих потужностей комбінату; відновлення виробничих фондів комбінату.

«Значних відчужень активів за останні роки не відбувалось. На 1.01.2019 р. року на модернізацію, придбання нового обладнання, ремонти,

технічне обслуговування та капітальне будівництво було спрямовано 663,0 млн.грн., що в зрівнянні з попереднім роком (581,1 млн.грн.) більше на 81,9 млн.грн. або на 14,1%. При цьому, сумарні інвестиції в основні фонди підприємства (капітальні вкладення) склали 430,8 млн.грн., що на 45,8 % більше, ніж в попередньому році (295,5 млн.грн.), в тому числі витрати на капітальне будівництво склали 156,6 млн.грн., що в зрівнянні з попереднім роком (132,1 млн.грн.) більше на 24,5 млн.грн. або на 18,5%.» [68, с. 21]

Витрати на придбання основного та допоміжного обладнання склали 229,9 млн.грн., що в 1,6 разів більше попереднього року (144,7 млн.грн.).

Витрати на модернізацію обладнання склали 37,7 млн.грн., що у порівнянні з попереднім роком (14,3 млн.грн.) більше в 2,6 рази.

«У зв'язку з необхідністю подальшого розвитку гірничих робіт у кар'єрі та розширення відвалу для розкривних порід реалізується комплексна програма по відселенню місцевих жителів із санітарно-захистної зони кар'єру та відвалу. Фінансування інвестиційних програм здійснюється за рахунок власних коштів.

Основними негативними факторами що впливають на господарську діяльність та фінансовий стан підприємства є:

1. Зменшення попиту на залізорудний концентрат.
2. Збільшення податкового навантаження на підприємства гірничо-металургійного комплексу.
3. Зростання цін на енергетичні та матеріальні ресурси.
4. Поглиблення експлуатаційних горизонтів кар'єра, що значно ускладнює гірничо-геологічні роботи, знижує продуктивність транспортної системи, що як наслідок збільшує експлуатаційні витрати.» [17, с. 253].

Відносно планів роботи на 2018 р., господарча діяльність направлена на: виробництво та реалізацію концентрата в обсягах, передбачених річною виробничою програмою; втілення технологій, забезпечуючих збільшення конкурентоспроможності концентрата по складу корисних компонентів та зменшення поточних витрат на виробництво; підтримку та оновлення

виробничих фондів з метою запобігання зниження виробничої потужності; реалізацію соціальних програм, природоохоронних заходів спрямованих на покращення екології регіону; забезпечення виконання фінансового плану Товариства з метою подальшого покращення фінансового стану комбіната.

«В рамках технічної політики розвитку комбіната в 2019 р. Передбачено наступні заходи:

- реконструкція транспортно-технологічної схеми транспортування руди з глибоких горизонтів кар'єра;
- проведення проектних робіт подальшого будівництва комплексу магнітно-флотаційної доводки концентрата;
- реконструкція об'єктів хвостосховища та оборотного водопостачання;
- реалізація програми по оновленню і модернізації ви-робничого обладнання.» [68, с. 64]

Аналіз фінансового стану ПАТ «ІнГЗК» проведено за допомогою додатків В, Д, Е, Ж, К у табл. 3.1.

Таблиця 3.1 - Аналіз фінансового стану ПАТ «ІнГЗК» за 2016-2018 роки

№	Показник, розрахунок	2016	2017	2018	Відхилення	
					абс. відх, грн	відносне відх
1	Коефіцієнт абсолютної ліквідності К1 = Грошові кошти/ Короткострокові зобов'язання	470/ 468620=0,001	73261/ 764693=0,96	111817/ 2040256=0,055	0,054	54
2	Коефіцієнт загальної ліквідності К2 = оборотні активи/ Короткострокові зобов'язання	853001/ 468620=1,82	1617929/ 764693=2,1	6726606/ 2040256=3,3	1,48	81
3	Коефіцієнт фінансової стійкості К3 = Власні кошти / Вартість майна	1655036/ 2212140=0,75	2195578/ 3044620=0,72	6230913/ 8426142 =0,74	-0,01	-1,3

	(підсумок активу балансу)					
4	Коефіцієнт структури капіталу (фінансування) K4 = (Короткострокова кредиторська заборгованість + Довгострокова кредиторська заборгованість) / Власний капітал	478621/ 1655036=0,29	764693/ 2195578=0,35	2117892/ 6230913=0,34	0,05	17,2
5	Рентабельність активів K5 = Чистий прибуток / Середньорічна вартість активу балансу	187588×100/ 2079050 = 9,02	723733×100/ 2628430 = 27,5	4722862×100/ 5735401= 82,3	73,28	812
6	Рентабельність діяльності K6 = Чистий прибуток / Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	187588×100/ 2084934 = 8,99	723733×100/ 2998135 = 24,14	4722862×100/ 6441396 = 73,3	64,31	715,4

Джерело: Розраховано автором на основі даних фінансової звітності ПАТ «ІнГЗК» та Додатків В, Д

На ПАТ "ІнГЗК" коефіцієнт абсолютної ліквідності станом на 01.01.2019 р. близький до нульового значення, що вказує на дефіцит грошових коштів для покриття короткострокових зобов'язань. Зокрема, враховуючи, що норматив коефіцієнту 0,2, можна сказати, що в 2018 році показник нижче за норматив на 0,145 од. Це означає, що ПАТ «ІнГЗК» може погасити грошовими коштами лише 5,5% поточних зобов'язань.

Коефіцієнт загальної ліквідності відображає здатність покриття поточних зобов'язань підприємства за рахунок використання всієї суми оборотних коштів. Для ПАТ "ІнГЗК" станом на 1.01.2019 р. його значення складає 3,3, що свідчить про високий ступінь ліквідності підприємства, адже норматив – 2. Таким чином, в цілому по ПАТ "ІнГЗК" можна говорити про достатній рівень ліквідності.

Показники фінансової стійкості характеризують структуру джерел фінансування ресурсів підприємства, ступінь фінансової стійкості і незалежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування діяльності. Значення коефіцієнту фінансової стійкості перевищує встановлений норматив, на 01.01.2019 р. даний показник склав 0,74, що свідчить про високий рівень фінансової незалежності підприємства. Адже засоби підприємства на 74% створені за рахунок власних коштів. Не зважаючи на незначне зниження показника за три роки на 0,01 од, підприємство є фінансово стійким.

З іншого боку, коефіцієнт структури капіталу станом на 1.01.2019 р. складає 0,34, при нижній нормативній межі 0,5. Це свідчить про те, що при формуванні капіталу перевага віддається власним коштам, що не є ознакою раціональної його побудови. Але підприємство є фінансово незалежним і фінансовий стан ПАТ "ІнГЗК" характеризується як стійкий.

Ефективність вкладення коштів у підприємство та раціональність їхнього використання визначається за допомогою аналізу показників рентабельності. На початок 2019 року прибутковість активів та діяльності підприємства склали відповідно 82,35% та 73,32%. При чому спостерігається позитивна тенденція зростання показників рентабельності протягом трьох років відповідно на 73,28 та 64,31 од. Отже, діяльність ПАТ "ІнГЗК" в досліджуваній період часу була ефективною.

На період до 2020 р. на комбінаті розгорнута широкомасштабна програма по розвитку виробництва. Мета програми - провести реконструкцію та технічне переозброєння виробництва по всій технологічній лінії: видобуток руди - дробарно-збагачувальний комплекс - складування відходів збагачення. Фінансування програми планується здійснювати як за рахунок власних коштів підприємства, так і за рахунок інвестиційних ресурсів. Головна увага в програмі приділяється підвищенню конкурентоздатності товарного концентрату, впровадженню ресурсозберігаючих технологій.

2.2. Визначення ефективності системи управління ринковими ризиками на ПАТ «ІнГЗК»

Основними ризиками підприємства ПАТ «ІнГЗК», як зазначено у описі його діяльності, вважаються втрата ринків збуту, зростання цін на енергоносії та транспортні тарифи, введення зовнішньоторгівельних санкцій і квот у відношення підприємств гірничо-металургійного комплексу України.

Система управління ризиками на ПАТ «ІнГЗК» – це управління компанією (на всіх рівнях – стратегічному і функціональних) з урахуванням ризиків; на основі особливої методики, основні складові якої включають: виявлення і оцінку ризиків; вибір і використання методів впливу на ризики; обмін інформацією про ризики; контроль результатів застосування цих методів.

«Система управління ринковими ризиками на ПАТ «ІнГЗК» носить максимально конкретний характер, описуючи виявлені ризики і методи впливу на них. В структуру системи управління ризиками на ПАТ «ІнГЗК» входять наступні розділи: опис бізнесу компанії, контекст ризику: місія, стратегічні і тактичні цілі компанії, збитки тощо, ризики компанії, оцінка ризику: наслідки та ймовірність, методи впливу на ризики, економічна ефективність, додатки (організаційна структура управління ризиками, фінансові коефіцієнти тощо).» [17, с. 253].

«Спочатку визначається загальний контекст діяльності компанії, потім проводиться виявлення факторів ризиків і формулювання ризиків; далі проводиться оцінка ризиків, що складається з декількох етапів (визначення імовірності настання ризикованих подій, їх наслідків, якості управління ризиками). Далі ризики ранжуються і відбираються ті з них, для яких компанія використовуватиме активні методи управління. Після цього розробляються методи впливу на ризики і ефективність їх застосування.

Організація системи управління ризиками ПАТ «ІнГЗК» передбачає декілька етапів. Першим етапом організації системи ефективності ризику на ПАТ «ІнГЗК» є визначення контексту ризику, куди входить визначення місії

компанії, її стратегічної і тактичної мети. Місією ПАТ «ІнГЗК» є виробництво залізорудної продукції для задоволення потреб внутрішнього та зовнішнього ринків і одержання завдяки цьому максимально можливого прибутку.» [68, с. 104]

«Стратегічними цілями ПАТ «ІнГЗК» є зміцнення позицій на ринку залізорудної продукції, підвищення прибутковості діяльності в Україні та за кордоном, налагодження виробництва залізорудного концентрату з більшим вмістом заліза та меншим відсотком домішок, зростання виробничого потенціалу підприємства, впровадження наукових досліджень та впровадження нововведень, досягнення ефективності виробництва, тобто підвищення фондівіддачі, матеріалівіддачі, ефективності використання трудових ресурсів тощо.» [17, с. 253].

«Тактичні цілі ПАТ «ІнГЗК» розроблюються на короткі проміжки часу місяць, декаду, робочий тиждень, добу, зміну. Вони стосуються забезпечення виконання плану виробничої діяльності по випуску продукції в заплановані строки при рівномірній роботі всіх підрозділів підприємства; встановлення режиму роботи підприємства, що сприяє найбільш ефективному та повному використанню устаткування та робітників, максимальне скорочення тривалості виробничого циклу та обсягів незавершеного виробництва.» [17, с. 253].

Для виявлення та оцінки ризиків потрібно в кожному підрозділі підприємства встановлюють збитки та фактори, які призвели до їх появи.

«Далі проводиться виявлення факторів ризиків. Фактори ризику (випадкові події, які впливають на мету компанії) знаходяться в зовнішньому середовищі (макросередовище і мікросередовище) і внутрішньому середовищі ПАТ «ІнГЗК». Вони розташовуються на трьох рівнях. На першому рівні знаходяться фактори ризиків, які ПАТ «ІнГЗК» практично не має нагоди контролювати. Вони належать до різних складових макросередовища, в якому діє компанія. Це політичні, економічні, природні, демографічні, культурні і науково-технічні чинники ризиків. На другому рівні знаходяться фактори

ризиків, виникнення яких обумовлено діяльністю конкурентів, споживачів, постачальників та інших зацікавлених осіб, пов'язаних з ПАТ «ІнГЗК». На них ПАТ «ІнГЗК» може, тією або іншою мірою, впливати. На третьому рівні знаходяться фактори ризиків, розташовані всередині підприємства, – виробничі, кадрові і т.п. Вони найбільшою мірою підконтрольні ПАТ «ІнГЗК».» [68, с. 109]

Найпоширеніші методи управління ризиками, що використовуються на ПАТ «ІнГЗК»:

1. уникнення ризиків чи відмова від них;
2. прийняття ризиків на себе;
3. запобігання збиткам;
4. зменшення розміру збитків;
5. страхування;

Вибір методів управління ризиками визначається загальною стратегією ПАТ «ІнГЗК» щодо ризиків, що, у свою чергу, залежить від сумарного розміру потенційних збитків, з одного боку, і фінансових можливостей ПАТ «ІнГЗК», з іншого.

«Для оцінки ефективності методів управління ризиками, що використовуються на ПАТ «ІнГЗК», необхідно розрахувати інтегральний і часткові коефіцієнти ефективності ризик-менеджменту. Для розрахунку часткових коефіцієнтів ефективності ризик-менеджменту величина можливих збитків ділиться на обсяг коштів, які потрібні для застосування конкретного методу управління ризиками.

Інтегральний коефіцієнт ефективності системи ризик-менеджменту для всього підприємства дорівнює результату від поділу суми всіх потенційних збитків на обсяг коштів, що витрачаються для застосування всіх методів управління ризиками.» [17, с. 253]. Результати аналізу збитків для всього підприємства заносяться в спеціальну таблицю (табл. 3.2).

Таблиця 2.2 - Оцінка ефективності методів управління ринковими ризиками на ПАТ «ІнГЗК»

Ризик / Можливий збиток	Методи впливу	Напрямок впливу	Кошти на реалізацію даного методу управління ризику / Коефіцієнт економічної ефективності
1	2	3	4
1. Втрата європейських ринків збуту, зменшення продажів / 2422862 грн	зменшення розміру збитків	Укладання довгострокових контрактів зі споживачами U.S.Steel Kosice, надсилання оферт, пропозицій до інших підприємств Словаччини, які зацікавлені у купівлі продукції ПАТ «ІнГЗК» Це дасть змогу розширити коло споживачів на європейському ринку збуту	12547 грн (вартість витрат на рекламу, вартість оферт, комунікаційних витрат)
	запобігання збиткам	Введення в дію модернізованого обладнання для доведення вмісту заліза у концентраті підприємства до 68-69%. Це дасть змогу покращити якісні характеристики концентрату та зміцнити позиції на ринку.	1425784 грн (вартість модернізації технологій збагачення) Частковий коефіцієнт економічної ефективності = 1,7
2. Зростання цін на енергоносії/ 650010 грн	зменшення розміру збитків	Введення в дію енергозберігаючих технологій, нового обладнання та технологій для збагачення залізної руди. Це дасть змогу зменшити використання енергії та зменшити матеріальні витрати в складі собівартості продукції.	1142587 грн (вартість нових цюкових дробарень зі зменшеним споживанням енергії) Частковий коефіцієнт економічної ефективності = 5,7

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4
3. Введення зовнішньо торгівельних санкцій і квот у відношенні підприємств гірничо-металургійного комплексу України/ 254178 грн	уникнення ризику	Використання послуг посередника на закордонних ринках збуту. Це дасть змогу використовувати канали збуту посередника, санкції до міжнародного посередника не будуть пред'являтися, адже він встановлює світову ціну. Підприємство віддає продукцію посереднику за меншими цінами, але санкції не виставляються, бо посередник робить націнку і продає на своїх ринках збуту	196540 грн (вартість послуг посередника на зовнішніх ринках збуту) Частковий коефіцієнт економічної ефективності = 1,3
4. Зупинка виробництва та порушення графіку виконання угод/ 1458410 грн	запобігання збиткам страхування	Страхування за допомогою резервування запасів на випадок зупинки виробництва. Це дасть змогу в випадку зупинки виробництва реалізувати незмінні обсяги продукції за рахунок резервних запасів Укласти договір зі страховою компанією про страхування порушення графіку виконання угод	754874 грн (вартість резервних запасів та сума витрат на обслуговування резервних запасів) 150 879 грн (страхові внески в рік) Частковий коефіцієнт економічної ефективності = 1,61
5. Зростання вмісту домішок в концентраті внаслідок можливого невиконання планів модернізації обладнання / 250 000 грн	Запобігання збиткам	Укласти попередній договір з банком про отримання кредиту на модернізацію (в разі потреби)	30000 грн. (підвищений відсоток за гарантування кредиту) Частковий коефіцієнт економічної ефективності = 8,3
Всього: 5035460 грн.	х	х	3713211 грн
Інтегральний коефіцієнт економічної ефективності	х	х	1,4

Примітка: Розраховано автором на основі даних [68]

Аналізуючи дані табл. 2.2, можна сказати, що найбільший частковий коефіцієнт ефективності ризик-менеджменту відповідає ризику зростання

вмісту домішок в концентраті внаслідок можливого невиконання планів модернізації обладнання. Це означає, що кожна гривня, яка витрачається на управління ризиком, зокрема, на сплату підвищеного відсотку за гарантування кредиту, може запобігти 8,3 грн. можливих збитків. Інтегральний коефіцієнт ефективності ризик-менеджменту ПАТ «ІнГЗК» складає 1,4 од, що свідчить достатню ефективність антиризикових заходів, що провадяться на підприємстві.

Отже, властива підприємництву ризикованість ще більш посилилася в сучасних умовах у зв'язку з різким загостренням конкурентної боротьби, що робить надзвичайно актуальним оволодіння українськими підприємствами, зокрема ПАТ «ІнГЗК», дієвими методами управління ринковими ризиками. Система управління ризиками, яка втілена на ПАТ «ІнГЗК», на основі поетапної методики визначення та оцінки ризиків, розроблена з урахуванням ряду загально визнаних світових стандартів в області ризик-менеджменту, інтегральний коефіцієнт ефективності ризик-менеджменту ПАТ «ІнГЗК» характеризує її як достатньо ефективну.

2.3. Оцінка впливу ризиків на результати фінансово-господарської діяльності ПАТ «ІнГЗК» на міжнародних ринках залізорудної сировини

Для того, щоб оцінити вплив ризиків на результати фінансово-господарської діяльності ПАТ «ІнГЗК» на міжнародних ринках залізорудної сировини, потрібно виявити фактори ризику і формулювання ризиків. Для цього в економічній літературі пропонуються такі методи: робочі зустрічі і інтерв'ю; мозковий штурм; анкетування; графічне зображення процесів створення вартості, включаючи визначення і зображення бізнес-процесів і ланцюжків створення вартості, а також зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на них; порівняння з іншими компаніями; обговорення з

керівництвом компанії; SWOT-аналіз. «Основними факторами ризиків підприємства ПАТ «ІнГЗК» являються велика конкуренція на ринках збуту залізорудної продукції, що призводить до жорсткої конкуренції за параметрами ціна-якість; обмеженість енергетичних ресурсів в країні, що призводить до залежності собівартості залізорудної продукції ПАТ «ІнГЗК» від зростання цін на енергоносії; неможливість модернізувати більшу частину збагачувального обладнання призводить до того, що виробник концентрату може конкурувати лише за рахунок низької вартості продукції, а не за рахунок її якості (вмісту заліза в концентраті), це призводить до введення зовнішньоторгівельних санкцій і квот у відношенні підприємств гірничо-металургійного комплексу України.» [17, с. 253].

Розглянемо вплив на фінансовий результат підприємства ПАТ «ІнГЗК» основних видів ринкових ризиків підприємства (табл. 2.3).

З таблиці 3.3 видно, що вказані ринкові ризики суттєво впливають на розмір витрат підприємства. Протягом трьох років величина збитків від наведених ризиків, зокрема, враховуючи витрати на їх уникнення, складають 1 738529 грн. Тобто, з одного боку, збитки від нівелювання ризиків достатньо великі, але, з іншого боку, зрозуміло, що потрібно здійснювати необхідні витрати для мінімізації ринкових ризиків, тому що збитки від них можуть складати суму в кілька разів більшу.

Таблиця 2.3 - Вплив ризиків на фінансовий результат підприємства ПАТ «ІнГЗК» за три попередні роки (частково)

Опис збитків	Фактор ризику	Джерело (макросередовище, мікросередовище, внутрішнє середовище)	Розмір збитків
1	2	3	4
Виробництво			
1. витрати на переробку продукції, що має високий вміст шкідливих домішок	Порушення технології	Внутрішнє середовище	140 000 грн.
2. витрати на модернізацію технологій збагачення	Високий рівень конкуренції на ринку	Макросередовище	256 120 грн

3. вартість нових шокових дробарень зі зменшеним споживанням енергії	Зростання собівартості виробництва концентрату	Макросередовище	30 245 грн
4. витрати на створення резервних запасів та сума витрат на обслуговування резервних запасів	Невиконання договорів на постачання внаслідок зупинки виробництва	Мікросередовище	521 123 грн
Фінанси			
5. витрати на сплату додаткових процентів за користування кредитом	Перевищення запланованих темпів інфляції	Макросередовище	10 000 грн.
6. витрати на сплату страхових внесків в рік	Невиконання умов контракту, нерівномірність випуску продукції	Внутрішнє середовище	450 210 грн.
Збут			
7. витрати, пов'язані із реалізацією частини товару А за зниженими цінами	Зміна уподобань споживачів	Мікросередовище	70 000 грн.
8. витрати на рекламу, вартість оферт, комунікаційних витрат	Втрачання ринку, зменшення споживачів	Макросередовище	70 478 грн.
9. витрати на сплату послуг посередника на зовнішніх ринках збуту	Введення зовнішньоторгівельних санкцій у відношенні підприємств гірничо-металургійного комплексу	Макросередовище	410353 грн
Загалом			1 958529 грн.

Примітка: Складено автором на основі даних [51]

Головною метою управління ринковими ризиками на ПАТ «ІнГЗК» має бути досягнення мінімальних ринкових ризиків з одночасним обранням найефективніших, найдешевших заходів щодо їх мінімізації.

Всі виявлені ризики заносяться в спеціальну таблицю (табл. 2.4). В таблиці після виявлення експертним шляхом факторів ризику, оцінюються можливі наслідки цих подій; імовірність того, що вони відбудуться і якість управління цими видами ризиків.

Після того як експертним шляхом виявлені фактори ризику, оцінено можливі наслідки цих подій; імовірність того, що вони відбудуться і якість управління цими видами ризиків. Для оцінки впливу кожного виду ризику на

фінансові результати ПАТ «ІнГЗК», скористаймося трьох ступеневою дев'ятибальною шкалою.

Таблиця 2.4- Підсумкова таблиця виявлених основних ринкових ризиків

Формулювання ризику	Величина можливо-го збитку за рік	Фактор ризику	Бальна оцінка ризику:			
			ймовірності події	наслідки події	якості управління ризиком	інтегральна оцінка (5+6+4)
1	2	3	4	5	6	7
Ризик подорожчання кредиту на закупівлю обладнання в результаті можливого зростання річного рівня інфляції вище 12%	50 тис. грн	Рівень інфляції, який перевищить 12%	6	4	8	18
Ризик повторної переробки продукції, що має високий вміст шкідливих домішок	140 тис. грн	Порушення технології	4	4	9	17
Ризик втрати споживачів за рахунок низької якості концентрату	256,12 тис.грн	Високий рівень конкуренції на ринку	6	6	7	19
Ризик зростання вартості енергоносіїв	100,25 тис.грн	Зростання собівартості виробництва концентрату	5	5	6	16
Ризик зменшення ліквідності підприємства за рахунок створення резервних запасів	521,12 тис.грн	Неритмічне виробництво	5	4	8	17

Продовження табл.2.4

1	2	3	4	5	6	7
Ризик зростання	450,21 тис.грн	Неритмічне виробництво	5	8	4	17

витрат на страхування						
Ризик зростання витрат на збут	50,48 тис.грн	Високий рівень конкуренції на ринку Недостатній рівень якості концентрату	6	5	7	18
Ризик реалізації товару за зниженими цінами	70,48 тис. грн.	Порушення технології	4	4	9	17
Ризик можливого збільшення витрат на сплату послуг посередника на зовнішніх ринках збуту	410,35 тис. грн	Високий рівень конкуренції на ринку Недостатній рівень якості концентрату Рівень інфляції	5	5	6	16

Примітка: Складено автором на основі даних [51]

Далі для здійснення комплексної оцінки впливу ризиків на фінансові результати господарської діяльності ПАТ «ІнГЗК» здійснимо ранжування ризиків, їх відбір і складання карти ризиків. Для ранжування ризиків потрібно їх занести в спеціальну таблицю, яка має наступний вигляд (табл. 2.5).

Далі з таблиці 2.5 відбирають ризики з найбільшими значеннями підсумкової оцінки. Для цього скористаймося методом АВС, сутність якого полягає у тому що ризики поділяють на ризики групи А (10%), ризики групи В (20%) та ризики групи С (70%).

При цьому правило АВС свідчить про те, що на ризики А та В припадає 70% ймовірних витрат і вони є об'єктом першопочаткової уваги. Ранжування ризиків наведено у табл. 2.6.

Таблиця 2.5 - Оцінка ринкових ризиків ПАТ «ІнГЗК»

№	Назва ризику	Інтегральна оцінка	Коефіцієнт значущості	Підсумкова оцінка
1	2	3	4	4*3

1	Ризик подорожчання кредиту на закупівлю обладнання в результаті можливого зростання річного рівня інфляції вище 12%	18	10000 грн/ 1 958529 грн. =0,0051	0,1
2	Ризик повторної переробки продукції, що має високий вміст шкідливих домішок	17	140 000 грн/ 1 958529 грн. =0,08	1,4
3	Ризик втрати споживачів за рахунок низької якості концентрату	19	256120 грн/ 1 958529 грн. =0,071	1,35
4	Ризик зростання вартості енергоносіїв	16	30 245 грн/ 1 958529 грн. =0,015	0,24
5	Ризик зменшення ліквідності підприємства за рахунок створення резервних запасів	17	521 123 грн/ 1 958529 грн. =0,27	4,6
6	Ризик зростання витрат на страхування	17	450 210 грн/ 1 958529 грн. =0,23	3,91
7	Ризик зростання витрат на збут	18	50 478 грн/ 1 958529 грн. = 0,026	0,47
8	Ризик можливого збільшення витрат на сплату послуг посередника на зовнішніх ринках збуту	16	410353 грн / 1 958529 грн. = 0,21	3,36
9	Ризик реалізації частини товарів за зниженими цінами	17	70 478 грн / 1 958529 грн. =0,04	0,68

Примітка: Складено автором на основі даних [68]

Таким чином, ризики, які мають бути мінімізовані в першу чергу: $9 \times 10\% / 100\% = 0,9 \approx 1$ позиція; $9 \times 20\% / 100\% = 1,8 \approx 2$ позиції. Найважливішим ризиком групи А є ризик зменшення ліквідності підприємства за рахунок створення резервних запасів, якій збільшується в період не ритмічного виробництва, кризи тощо.

Таблиця 2.6 - Ранжування ринкових ризиків ПАТ «ІнГЗК» за ABC методом*

Назва ризику	Підсумкова оцінка ризику	Ранг
Ризик зменшення ліквідності підприємства за рахунок створення резервних запасів	4,6	1
Ризик зростання витрат на страхування	3,91	2
Ризик можливого збільшення витрат на сплату послуг посередника на зовнішніх ринках збуту	3,36	3
Ризик повторної переробки продукції, що має високий вміст шкідливих домішок	1,4	4
Ризик втрати споживачів за рахунок низької якості концентрату	1,35	5
Ризик реалізації частини товарів за зниженими цінами	0,68	6
Ризик зростання витрат на збут	0,47	7
Ризик зростання вартості енергоносіїв	0,24	8
Ризик подорожчання кредиту на закупівлю обладнання в результаті можливого зростання річного рівня інфляції вище 12%	0,1	9

Джерело: Складено автором на основі даних [51]

Також важливими ризиками, які несуть суттєві втрати для підприємства, є ризики групи В: ризик зростання витрат на страхування, ризик можливого збільшення витрат на сплату послуг посередника на зовнішніх ринках збуту. Інші ризики належать до групи С, управління ними має здійснюватись після мінімізації основних ризиків.

Таким чином, в ході проведеного дослідження встановлено, що найбільш руйнівний вплив на фінансові результати підприємства ПАТ «ІНГЗК» можуть здійснити ризик зменшення ліквідності підприємства за рахунок створення резервних запасів, якій збільшується в період неритмічного виробництва, кризи тощо, ризик зростання витрат на страхування, який пов'язаний зі страхуванням можливих порушень постачання продукції до зовнішніх споживачів, та ризик можливого збільшення витрат на сплату послуг посередника на зовнішніх ринках збуту.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МІНІМІЗАЦІЇ ВПЛИВУ РИЗИКІВ НА МІЖНАРОДНУ ЕКОНОМІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ВАТ «ІНГЗК»

3.1. Розробка заходів щодо мінімізації впливу ризиків на експортну діяльність ПАТ «ІнГЗК»

«Показники зовнішньоторгівельної діяльності стають все більш важливим джерелом відображення стійкості та ефективності підприємницької діяльності суб'єкта господарювання, як національного, так і міжнародного рівня. Отже дуже важливою є сфера дослідження доцільності та рівня ринкового ризику, ризику експортної діяльності.

Основною метою оцінки і обґрунтування ризику є забезпечення його мінімальної шкоди для господарської діяльності, тому в науковій і господарській практиці застосовують управління ризиком, мета і завдання якого – на основі отриманої інформації розробити комплекс заходів по зниженню економічного ризику.» [17, с. 253].

«Програма мінімізації впливу зовнішньоекономічних ризиків має включати такі основні складові: аналіз ситуації і визначення можливих ризиків; оцінка ймовірного збитку й прийняття рішення щодо управління потенційними ризиками; реалізація прийнятих рішень і контроль за їх виконанням.

Для зменшення ризиків за укладеними зовнішньоекономічними контрактами слід попередньо перевірити потенційного партнера - оцінити ефективність його функціонування та зробити конкретні висновки щодо його надійності та платоспроможності для мінімізації можливих ризиків. Щоб захистити експортерів, імпортерів та інвесторів від ризиків, пов'язаних із

міжнародними операціями, страхові компанії пропонують їм комплексне страхування зовнішньоекономічної діяльності.» [17, с. 253].

«Метою страхування експортних операцій є захист установ, що фінансують вітчизняних підприємств від можливих втрат під час виконання експортних контрактів. Ризики неплатежу в експортній торгівлі поділяють за суб'єктивними та об'єктивними ознаками. До суб'єктивних, або комерційних ризиків, належать ризики неплатежу, що безпосередньо залежать від імпортера та пов'язані з його фінансовими труднощами, банкрутством або небажанням сплачувати свою заборгованість контрагенту та інші ризики, коли імпортер прагне розрахуватися за контрактом, але з незалежних від нього обставин не може цього зробити.» [44, с. 36-41]

На ПАТ «ІнГЗК», як показує попередньо проведене дослідження діє система мінімізації ризиків, всі кроки, які включає програма управління ризиками на ПАТ «ІнГЗК» представлено на рис. 4.1.

Удосконалення системи управління та мінімізації ризиків на ПАТ «ІнГЗК», яка є достатньо ефективною, адже коефіцієнт ефективності ризик-менеджменту розрахований у табл. 3.2 складає 1,4 од, пропонується по наступних напрямках.

В ході попередньо проведеного дослідження встановлено, що найбільш руйнівний вплив на фінансові результати підприємства ПАТ «ІнГЗК» можуть здійснити ризик зменшення ліквідності підприємства за рахунок створення резервних запасів, якій збільшується в період неритмічного виробництва, кризи тощо, ризик зростання витрат на страхування, який пов'язаний зі страхуванням можливих порушень постачання продукції до зовнішніх споживачів, та ризик можливого збільшення витрат на сплату послуг посередника на зовнішніх ринках збуту.

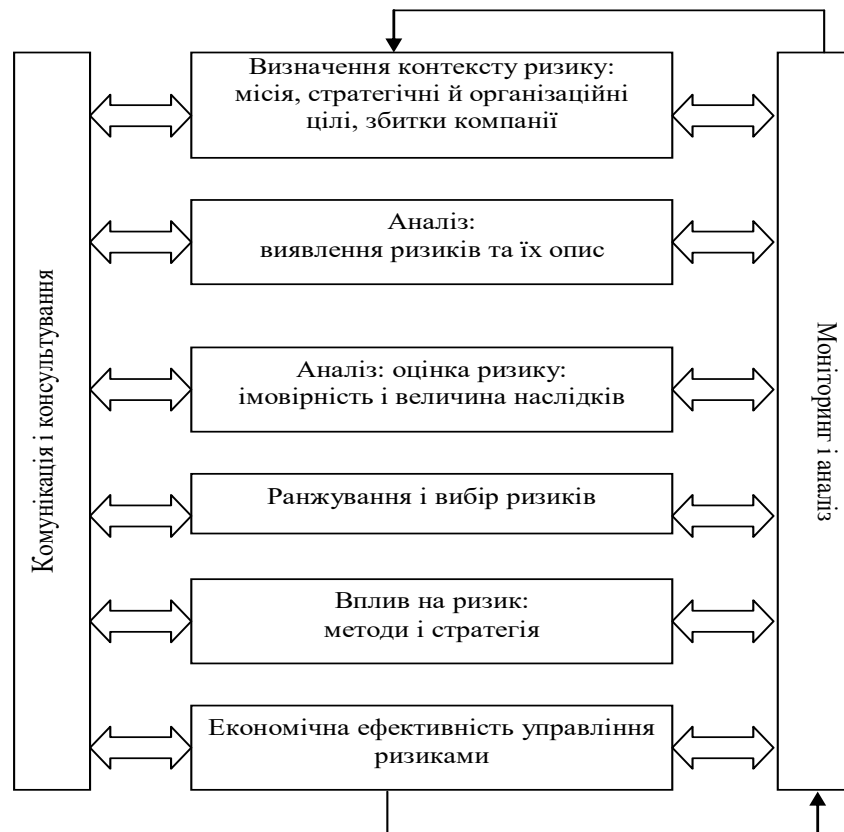

Рис. 3.1. Програма управління ризиками на підприємстві ПАТ «ІнГЗК»

Джерело: складено автором на основі 12, с.15

«Одним з основних способів зниження ризиків невиконання господарських договорів ПАТ «ІнГЗК», від якого підприємству недоцільно відмовлятися, є використання страхових інструментів. Прикладом страхування такого роду ризиків є договори страхування на випадок неможливості в зв'язку з обговореними причинами поставити залізорудний концентрат по раніше укладених контрактах, а також відмовлення покупця від прийому товару. У цих випадках страховальникові відшкодують збитки, зв'язані з необхідністю пошуку нових покупців, здійсненням повернення продукції. Крім того, страхування може використовуватися для зниження ризиків виникнення непередбачених витрат. Існує цілий ряд видів страхування на випадок перерви в господарській діяльності.» [17, с. 253]. Підприємство може, наприклад, укласти договір страхування на випадок перерв у своїй

діяльності в зв'язку з поломками устаткування. Таке страхування проводиться на додаток до страхування устаткування й інших установок на ПАТ «ІнГЗК» через вплив води, вогкості і інших непередбачених обставин.

«Окремо доцільним є страхування тимчасового прибутку і страхування від втрати доходу в результаті зміни кон'юнктури ринку. По таких договорах страхова компанія несе відповідальність у випадку виникнення в страхувальника збитків, якщо він не зміг через страховий випадок забезпечити постачання продукції або зробити послуги в той період, коли попит на них був максимальним. Утрата прибутку може відбутися в результаті заміни на підприємстві застарілого устаткування, упровадження нової техніки, виплати штрафних санкцій і арбітражних судових витрат.» [17, с. 253].

Для зниження ризику зростання витрат на страхування або його мінімізації підприємству ПАТ «ІнГЗК» доцільно використовувати такий метод мінімізації ризиків як самострахування або резервування засобів на покриття непередбачених витрат. Ретельно розроблена оцінка непередбачених витрат зводить до мінімуму перевитрати коштів.

«Основними формами цього напрямку нейтралізації ризиків є: формування резервного фонду підприємства. Він має створюватися на ПАТ «ІнГЗК» відповідно до вимог законодавства і статуту; формування цільових резервних фондів. Прикладом такого формування можуть служити фонд страхування цінового ризику; фонд уцінки запасів на підприємстві; фонд погашення безнадійної дебіторської заборгованості; формування системи страхових запасів матеріальних і фінансових ресурсів по окремих елементах оборотних активів підприємства. Розмір потреби в страхових запасах по окремих елементах оборотних активів встановлюється в процесі їхнього нормування.» [17, с. 253].

«У зв'язку з кризою на ПАТ «ІнГЗК» зростають ризики входження в договірні відносини з неплатоспроможними партнерами, які виражаються у заключенні договорів на закупівлю матеріальних запасів з постачальниками, що не в змозі виконати свої зобов'язання через поганий фінансовий стан. Дані

ризик також містять у собі продаж продукції неплатоспроможним покупцям. У цьому випадку виникає ризик того, що понесені витрати або окупляться несвоєчасно, або підприємству потрібно буде переглядати терміни реалізації уже виготовленої продукції і йти на інші додаткові витрати. Крім того, може змінитися й обсяг зробленої продукції.» [17, с. 253].

«Щоб уникнути подібних утрат, підприємство в програмі мінімізації ризиків має враховувати необхідність перевірки платоспроможності постачальників сировини, матеріалів і покупців виробленої продукції. Крім того, для зниження ризиків у даній ситуації підприємство може створювати резерви на випадок непередбачених витрат, прогнозувати галузеву (для постачальників) динамікові цін, утягувати постачальників у діяльність підприємства шляхом висновку договорів участі в прибутках або шляхом придбання акцій, створювати резервні запаси вихідних матеріалів і ін.

Для ефективного керування дебіторською заборгованістю, ліквідністю і позиковою політикою для даного підприємства рекомендується використовувати такий спосіб зниження ризику господарської діяльності як лімітування. Лімітування може застосовуватися при продажі концентрату в кредит, наданні позик, визначенні сум вкладення капіталу і т.п.» [17, с. 253].

«Система фінансових нормативів, що забезпечують лімітування концентрації ризиків, повинна включати: -граничний розмір (питома вага) позикових засобів, використовуваних у господарській діяльності; мінімальний розмір (питома вага) активів у високоліквідній формі; максимальний розмір товарного (комерційного) або споживчого кредиту, наданого одному покупцеві; максимальний період відволікання засобів у дебіторську заборгованість.

На досліджуваному підприємстві застосовуються деякі види такого способу зниження ризику як диверсифікованість. Однак можливості цього способу мінімізації ризику в ПАТ «ІнГЗК» не вичерпані. Так доцільним буде застосування диверсифікованості фінансової діяльності при одночасному збільшенні масштабів останньої. Зокрема збільшення короткострокових

фінансових вкладень приведе до росту ліквідності, а їхня диверсифікованість до зниження ризику.» [17, с. 253].

«ПАТ «ІнГЗК» необхідно враховувати ризик неоптимального розподілу ресурсів, економічні коливання і дії конкурентів. Для даного підприємства ці ризики мають значення, тому що в залізорудна галузь характеризується наявністю гострої конкурентної боротьби як між вітчизняними, так і зарубіжними компаніями.

Керувати даними ризиками потрібно за допомогою маркетингових досліджень. Так доцільно провести дослідження для визначення точної кількості виробництва продукції, вивчення можливих дій конкурентів. Результати даних досліджень можуть бути використані виробничим і комерційним відділами для визначення пріоритетів при розподілі ресурсів у залежності від їхньої наявності, прогнозу попиту і з урахуванням дій конкурентів у виробничій і маркетинговій політиці.» [17, с. 253].

Крім перерахованих вище рекомендацій зі зниження ризиків ПАТ «ІнГЗК» можуть бути використані методи мінімізації ризиків, пов'язані з включенням додаткових пунктів у контракти з контрагентами, таких як:

- забезпечення зажадання з контрагента по фінансовій операції додаткового рівня премії за ризик;
- одержання від контрагентів визначених гарантій;
- скорочення переліку форс-мажорних обставин у контрактах з контрагентами;
- забезпечення компенсації можливих фінансових утрат по ризиках за рахунок системи штрафних санкцій, що передбачається.

На практиці найбільш ефективний результат можна одержати лише при комплексному використанні різних методів зниження ризику. Комбінуючи їх один з одним, у всіляких сполученнях, можна досягти також оптимальної співвідносності між рівнем досягнутого зниження ризику і необхідними для цього додатковими витратами.

«Програма мінімізації ризиків на ПАТ «ІнГЗК» має забезпечити виконання життєво необхідних умов контролю за ризиком. Це дасть змогу підприємству на сучасному етапі впроваджувати ефективну діяльність та підтримувати конкурентоспроможну позицію на ринку, тому не формальне, а практичне дотримання процедури прийняття управлінських антикризових рішень є дуже важливим етапом управлінської діяльності, яка дозволяє підвищити ефективність роботи підприємства.» [17, с. 253].

Ризик зменшення ліквідності підприємства за рахунок створення резервних запасів, що є одним з основних на ПАТ «ІнГЗК», збільшується в період неритмічного виробництва. Цей ризик пов'язаний з необхідністю підприємства виконувати свої зобов'язання по поставках концентрату у повному обсязі. Одним з основних способів мінімізації ризику невиконання договірних зобов'язань ПАТ «ІнГЗК» є створення запасів і резервів. Метою їх створення є уникнення ризику призупинення діяльності господарюючого суб'єкта внаслідок нестачі матеріальних і інших ресурсів.

Найбільшою групою ризиків у зовнішньоекономічній діяльності є маркетингові ризики, пов'язані з реалізацією товару на ринках збуту. До таких ризиків відносять інформаційні, інноваційні та кон'юнктурні ризики. Для проведення успішної збутової діяльності на зовнішніх ринках потрібно проводити їх ретельний ситуаційний аналіз, який ґрунтується на розробці таких експертних чи маркетингових систем, які дають змогу враховувати невизначеність інформації про ринок.

Окрема галузь управління ризиками у експортній діяльності ПАТ «ІнГЗК» пов'язана з розрахунково-кредитними відносинами і передбачає використання досить значного розмаїття форм і методів. До основних із них відносять: застосування безвідкличного підтвердженого документарного акредитива при розрахунках за постачання товару; використання банківських гарантій.

Таким чином, програма мінімізації ризиків надає ПАТ «ІнГЗК» широкий вибір різних інструментів захисту від ризиків при здійсненні

зовнішньоекономічних операцій. Однак вони не в змозі забезпечити абсолютний захист від можливих ризиків, хоча і можуть істотно їх зменшити. Значною мірою ризику можна відвернути шляхом ефективного управління (наприклад, диверсифікацією діяльності тощо). Найбільший ефект може бути досягнутий за рахунок поєднання, комбінації різних методів управління ризиками: страхування, хеджування, застосування сучасних методів управління, форм і методів розрахунків у зовнішньоекономічних операціях.

3.2. Оцінка ефективності заходів щодо мінімізації ризиків для підприємства-експортера ПАТ «ІнГЗК»

«Як показав проведений аналіз, найбільш руйнівний вплив на фінансові результати підприємства ПАТ «ІнГЗК» може здійснити ризик зменшення ліквідності підприємства за рахунок створення резервних запасів, якій збільшується в період неритмічного виробництва. За нестабільного економічного середовища, несвоєчасного виконання прийнятих рішень, помилок в обґрунтуванні оптимального рівня планів тощо виникає істотний рівень ризику невиконання своїх зобов'язань з випуску продукції. У зв'язку з цим доцільно вживати відповідних заходів, створюючи резервні фонди (фонди ризику) для страхування несприятливих наслідків, зниження ступеня ризику. Управління запасами пов'язане з проблемою досягнення оптимальної рівноваги між двома конкуруючими чинниками: мінімізацією капіталовкладень у запаси та максимізацією рівня надійності обслуговування споживачів продукцією даного підприємства. До необхідності мати запаси призводить існування хоча б одного з наступних факторів: коливання попиту на продукцію, коливання строків випуску продукції, коливання строків постачання сировини, коливання темпів виробництва, наявність витрат, пов'язаних із дефіцитом або затримкою постачання.» [17, с. 253].

«Створення резервного запасу підприємств з одного боку знижує ризику, пов'язані із затримкою в постачанні матеріалів та неочікуваним підвищенням попиту, а з іншого боку – підвищує ризику втрати ліквідності та неефективності роботи. З огляду на це управління резервними запасами підприємств має базуватись на досягненні оптимального співвідношення прийнятних ризиків. Аналізуючи таблицю 3.1, можна сказати, що резервні запаси сировини, основних та допоміжних матеріалів на ПАТ «ІнГЗК» є суттєво завищеними, зокрема, вони складають 15, 15 та 16 днів відповідно, обсяг таких резервних запасів утворюється на підставі нормування. Тоді як потрібно формувати мінімально можливі резервні запаси, які базуватимуться на сучасних економічних розрахунках та забезпечуватимуть гарантію виконання зобов'язань і мінімальне відволікання грошових коштів з обороту. Це зменшить ризик неліквідності підприємства, пов'язаний з втратою ліквідності та неефективності роботи.» [27, с. 18]. «Аналізуючи більшість існуючих методик утворення резервних запасів на підприємствах, які є альтернативою прийнятому на підприємстві методі нормування, можна сказати, що запропоновані в економічній літературі методики розрахунку резервного запасу прийнятні для підприємств, попит на продукцію яких має схильність до різкої зміни та коливань. До таких відносяться, зокрема, підприємства торгової сфери. Що стосується гірничо-збагачувальних підприємств - виробничих гігантів, то, по-перше, попит на їх продукцію прогнозований на кілька років наперед; по-друге, контракти на реалізацію продукції комбінатів заключні також наперед; по-третє, робота із заключення контрактів на реалізацію продукції базується на прогнозуванні виробничих потужностей підприємств та їхній виробничий програмі. З врахуванням цього, ризик втрати ринку від неочікуваного підвищення попиту фактично неможливий, тому цей компонент не впливає на розрахунок резервного запасу.» [35, с. 34].

«Для зниження впливу ризиків, пов'язаних із збоями та зупинками процесу виробництва, потрібно резервувати запаси матеріалів на

підприємствах за допомогою методики, запропонованою Покропівним С.Ф., Колотом В.М., Грещакон М.Г» [29, с.154]. Необхідний обсяг резервного запасу повинен бути розрахований не на підставі нормування, а на підставі аналізу ситуації, яка склалася із постачанням кожного конкретного матеріалу, тобто резервний запас потрібно розраховувати індивідуально за кожним видом матеріалу (Додаток Д).

Таким чином, резервний запас на ПАТ «ІнГЗК» складе:

а) для вапняку ($N_i = 1$ день)

$$P_i \text{ (днів)} = N_i + x = 1 \text{ день} + 1 \text{ день} = 2 \text{ дні}$$

$$P_i \text{ (нат.од)} = O_i + O_i / N_i = 52,1 \text{ т} + 52,1 \text{ т} / 1 \text{ день} = 104,2 \text{ т}$$

б) для куль ($N_i = 1$ день)

$$P_i \text{ (днів)} = N_i + x = 1 \text{ день} + 1 \text{ день} = 2 \text{ дні}$$

$$P_i \text{ (нат.од)} = O_i + O_i / N_i = 129,1 \text{ т.} + 129,1 \text{ т.} / 1 \text{ день} = 258,2 \text{ т}$$

в) для фільтротканини ($N_i = 2$ дні)

$$P_i \text{ (АВ)} \text{ (днів)} = N_i + x = 2 \text{ дні} + 1 \text{ день} = 3 \text{ дні}$$

$$P_i \text{ (АВ)} \text{ (нат.од)} = O_i + O_i / N_i = 236,2 \text{ м.кв} + 236,2 \text{ м.кв} / 2 \text{ дні} = 354,3 \text{ кв.м}$$

г) для колосників ($N_i = 2$ дні)

$$P_i \text{ (АВ)} \text{ (днів)} = N_i + x = 2 \text{ дні} + 1 \text{ день} = 3 \text{ дні}$$

$$P_i \text{ (АВ)} \text{ (нат.од)} = O_i + O_i / N_i = 3,6 \text{ т} + 3,6 \text{ т} / 2 \text{ дні} = 5,4 \text{ т}$$

«Таким чином, резервний запас при формуванні виваженої політики управління поставками матеріалів можна поступово скоротити до 2-3 днів, це дозволить зекономити на формуванні резервних запасів. Зокрема, при втіленні методу закупки матеріалів «точно в термін», який дасть можливість контролювати надходження матеріалів та скоротити акумулювання коштів на створення резервного запасу до: $104,2 \text{ т} \times 18,34 \text{ грн} + 258,2 \text{ т} \times 1349 \text{ грн} + 354,3 \text{ кв.м} \times 10,2 \text{ грн} + 5,4 \text{ т} \times 2444 \text{ грн} = 1,9 \text{ тис. грн} + 348,31 \text{ тис.грн} + 35,4 \text{ тис.грн} + 13,2 \text{ тис.грн} = 398 810 \text{ грн}$. В цілому, по матеріалах підприємства такі запаси складуть 632561 грн. Отже, такий підхід до нівелювання ризику може вивільнити для підприємства до 122 313 грн. по основних видах матеріалів, тому що в табл. 3.2 вказано, що витрати на резервування запасів для мінімізації

ризикую неліквідності складають 754874 грн. Ефективність цього порядку розрахунку резервного запасу залежить від налагодженості зв'язків із постачальниками, від ритмічності постачань та від виваженості політики добору постачальників.» [17, с. 253].

«Це дозволить суттєво знизити ризик зменшення ліквідності підприємства за рахунок створення резервних запасів, якій збільшується в період неритмічного виробництва.

Інші суттєві для ПАТ «ІнГЗК» ризики: зростання витрат на страхування, який пов'язаний зі страхуванням можливих порушень постачання продукції до зовнішніх споживачів, та можливого збільшення витрат на сплату послуг посередника на зовнішніх ринках збуту, доцільно зменшити використовуючи такий засіб як здобуття додаткової інформації.» [11, с. 2].

«Здобуття додаткової інформації є одним з важливих способів щодо зниження ризику. Під час використання неточних економічних даних виникає питання щодо доцільності їх уточнення. Що стосується планованих заходів, то постає питання: чи необхідно терміново почати їх впровадження, чи є сенс провести ще якийсь додатковий експеримент для уточнення економічних показників. З одного боку, додатковий експеримент дозволив би знизити економічний ризик, що обтяжує певний інноваційний проект, зменшити можливі збитки. Але, з іншого боку, експеримент, в свою чергу, пов'язаний з певними затратами та збитками, і якщо впровадження інноваційного проекту відкладається, то економічні збитки збільшуються. Вони особливо великі у разі проведення довгострокового експерименту. У цьому випадку впровадження заходів і одержуваний в результаті цього економічний ефект відсуваються. Отже, для оцінки доцільності добування додаткової інформації необхідно порівняти економічні результати обох варіантів. Природно, що більш повна інформація забезпечує кращий прогноз й зниження ступеня ризику» [42, с.140; 45, с.254].

«Ризик зростання витрат на страхування, який пов'язаний зі страхуванням можливих порушень постачання продукції до зовнішніх споживачів, можна

мінімізувати шляхом вибору та порівняння варіантів страхування від альтернативних страхувальників.

Так, зокрема, витрати на сплату страхових внесків за три роки у випадку страхування щодо невиконання умов контракту, за рахунок нерівномірності випуску продукції в страховій групі «ТАС» складає 450 210 грн, в альтернативних страхових компаніях, наприклад, СК «Аска» витрати на сплату страхових внесків в рік за аналогічним страховим випадком – 512 145 грн, в СК «Остра-Київ» - 389 487 грн, в PZU – 520 417 грн, в СК «Оранта» - 487 521 грн. Отже, у випадку зростання витрат на страхування в підприємства є можливість знизити рівень ризику, обравши альтернативну страхову компанію.» [17, с. 253].

«На підприємстві також постійно ведеться робота зі зниження ризику втрати споживачів за рахунок низької якості концентрату, зокрема в 2009 році за для підвищення конкурентоздатності товарного концентрату було здійснено: реконструкцію збагачувальної фабрики з метою впровадження другої черги технології магнітно-флотаційної доведення концентрату, що дозволить збільшити обсяг високоякісного концентрату зі змістом заліза 66,5-70% до 6,0 млн.т. на рік; реконструкцію транспортної технологічної схеми глибоких горизонтів кар'єру з метою зниження витрат на транспортування гірничої маси; реконструкцію 1-й й 2-й черги об'єктів хвостового господарства та оборотного водопостачання; реалізується програма по відновленню й модернізації основного та допоміжного обладнання.» [17, с. 253].

З метою забезпечення виконання річної виробничої програми, реалізації поповнюються наступні заходи: реконструкція транспортної технологічної схеми глибоких горизонтів кар'єру; проведення проектно вишукувальних та будівельно-монтажних робіт, встановлення обладнання по другому пусковому комплексі МФДМК; реконструкція діючого хвостосховища та будівництво нового; оновлення та модернізація технологічного обладнання; проведення ремонтних робіт, спрямованих на підтримку виробничих фондів у

працездатному стані. Вартість витрат на зазначені заходи з оновлення та модернізація технологічного обладнання - 1425784 грн.

Оцінку ефективності методів управління ринковими ризиками після запропонованих заходів приведено у табл. 3.2 (Додаток В).

Отже, коефіцієнт загальної ефективності заходів з мінімізації ринкових ризиків на ПАТ «ІнГЗК» після застосування пропозицій складає 3. Порівнявши цей показник з першопочатковим, який приведено у табл. 2.2., можна сказати, що ефективність управління ризиками зросла на 1,6, що свідчить про доцільність запропонованих заходів. Аналізуючи таблицю, можна сказати, що критерій або норматив ефективності полягає у тому, щоб витрати на уникнення ризику не перевищували можливих збитків, тобто норматив – більше 1. Найбільшу ефективність для мінімізації ринкових ризиків, зокрема ризику зростання цін на енергоносії, має введення в дію енергозберігаючих технологій, нового обладнання та технологій для збагачення залізної руди, що дасть змогу зменшити використання енергії та зменшити матеріальні витрати в складі собівартості продукції.

Таким чином, програма мінімізації ризиків надає ПАТ «ІнГЗК» широкий вибір різних інструментів захисту від ризиків при здійсненні зовнішньоекономічних операцій. Однак вони не в змозі забезпечити абсолютний захист від можливих ризиків, хоча і можуть істотно їх зменшити. Значною мірою ризики можна відвернути шляхом ефективного управління (наприклад, диверсифікацією діяльності тощо). Найбільший ефект може бути досягнутий за рахунок поєднання, комбінації різних методів управління ризиками: страхування, хеджування, застосування сучасних методів управління, форм і методів розрахунків у зовнішньоекономічних операціях.

ВИСНОВКИ

Економічний ризик являє собою об'єктивно-суб'єктивну категорію у діяльності суб'єктів господарювання, що пов'язана з подоланням невизначеності та конфліктності в ситуації неминучого вибору. Вона відображає міру (ступінь) відхилення від цілей, від бажаного (очікуваного) результату, міру невдачі (збитків) з урахуванням впливу керованих і некерованих чинників, прямих та зворотних зв'язків стосовно об'єкта керування.

Зниження ступеня ризику може здійснюватись або шляхом його передачі, тобто зовнішніми засобами, або за допомогою внутрішніх ресурсів (самострахування), розподілу фінансових, матеріальних коштів з урахуванням принципів лімітування, диверсифікації, тобто внутрішніми засобами. Актуальною є проблема обрання методів запобігання ринковим ризикам у міжнародному бізнес середовищі суб'єкта господарювання в умовах виходу національної та глобальної фінансової кризи. У більшості випадків неможливо здійснити абсолютно точний прогноз щодо цілої низки параметрів економічних об'єктів, проектів, процесів, які аналізуються (темпи інфляції, кон'юнктура ринку тощо). Методика оцінки ступеня ризиків включає основні складові: виявлення і оцінку ризиків; вибір і використання методів впливу на ризики; обмін інформацією про ризики; контроль результатів застосування цих методів.

Кризові явища тією чи іншою мірою зачепили практично всі країни - світових лідерів гірничо-металургійного виробництва, однак масштаб і наслідки кризи різні. Найбільше постраждала металургійна промисловість України (найбільше у світі падіння виробництва в четвертому кварталі 2008 року - 37% порівняно з липнем цього ж року), Туреччини, Росії, Китаю, США, тобто тих країн, у яких металургія працювала зі значною орієнтацією на

експорт. Відповідно суттєво постраждало і виробництво залізорудної продукції, попит на яку є похідним від попиту на метал.

В роботі визначено, що причинами зменшення виробництва залізорудної сировини в 2019 році залишались наступні фактори: скорочення зовнішнього попиту на металопродукцію, спричинене рецесійними процесами у світовій економіці, що призвело до втрат експортерами зовнішніх ринків збуту, а звідси – неможливість отримання прибутків, відсутність обігових коштів для розвитку виробництва, зростання заборгованості по заробітній платі тощо; зменшення попиту на продукцію машинобудування та металопродукцію на внутрішньому ринку, що пов'язано зі зниженням купівельної спроможності вітчизняних споживачів у поєднанні із скороченням обсягів фінансування майже з усіх джерел (зменшення бюджетного фінансування, обмеження кредитування комерційних банків, встановлення більш жорстких умов для отримання кредитів, підвищення відсоткових ставок на кредити внаслідок погіршення ліквідності банківських установ), що спричинило до згортання попиту на продукцію.

Основними негативними факторами що впливають на господарську діяльність та фінансовий стан підприємства, як доведено у роботі, є: зменшення попиту на залізорудний концентрат; збільшення податкового навантаження на підприємства гірничо-металургійного комплексу; зростання цін на енергетичні та матеріальні ресурси; поглиблення експлуатаційних горизонтів кар'єра, що значно ускладнює гірничо-геологічні роботи, знижує продуктивність транспортної системи, що як наслідок збільшує експлуатаційні витрати.

Система управління ризиками, яка втілена на ПАТ «ІнГЗК», на основі поетапної методики визначення та оцінки ризиків, розроблена з урахуванням ряду загальновизнаних світових стандартів в області ризик-менеджменту, інтегральний коефіцієнт ефективності ризик-менеджменту ПАТ «ІнГЗК» характеризує її як достатньо ефективну. Головною метою управління ринковими ризиками на ПАТ «ІнГЗК» має бути досягнення мінімальних

ринкових ризиків з одночасним обранням найефективніших, найдешевших заходів щодо їх мінімізації.

Встановлено, що найбільш руйнівний вплив на фінансові результати підприємства ПАТ «ІнГЗК» можуть здійснити ризик зменшення ліквідності підприємства за рахунок створення резервних запасів, якій збільшується в період неритмічного виробництва, кризи тощо, ризик зростання витрат на страхування, який пов'язаний зі страхуванням можливих порушень постачання продукції до зовнішніх споживачів, та ризик можливого збільшення витрат на сплату послуг посередника на зовнішніх ринках збуту.

Система заходів щодо мінімізації впливу зовнішньоекономічних ризиків має включати такі основні складові: аналіз ситуації і визначення можливих ризиків; оцінка ймовірного збитку й прийняття рішення щодо управління потенційними ризиками; реалізація прийнятих рішень і контроль за їх виконанням.

Ризик зменшення ліквідності підприємства за рахунок створення резервних запасів, що є одним з основних на ПАТ «ІнГЗК», збільшується в період неритмічного виробництва. Одним з основних способів мінімізації ризику невиконання договірних зобов'язань ПАТ «ІнГЗК» є створення запасів і резервів. При формуванні виваженої політики управління поставками матеріалів резервний запас пропонується поступово скоротити до 2-3 днів, це дозволить зекономити на формуванні резервних запасів. Такий підхід до нівелювання ризику може вивільнити для підприємства до 122 313 грн. по основних видах матеріалів.

Ризик зростання витрат на страхування, який пов'язаний зі страхуванням можливих порушень постачання продукції до зовнішніх споживачів, запропоновано мінімізувати шляхом вибору та порівняння варіантів страхування від альтернативних страхувальників. Оцінка методів управління доводить, що загальна ефективність управління ринковими ризиками на ПАТ «ІнГЗК» зростає на 1,6 одиниць, отже запропоновані методи є ефективними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байда Н.В. Ризики зовнішньоторговельної діяльності/ Н.В. Байда// Фінанси України. -2007. - №4. – с.44-48.
2. Бартон Т. Риск-менеджмент. Практика ведущих компаний. / Томас Бартон, Уильям Шенкир, Пол Уокер/ Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2008. – 208 с.
3. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: Учеб. Курс/ И.А. Бланк/ Изд. 4-е, перераб. и доп. — К. : Эльга; НикаЦентр, 2008. — 653с.
4. Варава Л.М. Моделювання виробничої стратегії на сучасному гірничодобувному підприємстві/ Л.М. Варава, А.А. Варава/ Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2019. – Вип. 7/3. – С. 120-127.
5. Васильев Г.А. Международный маркетинг: Учеб. пособие для ВУЗов // [Г.А. Васильев, Л.А. Ибрагимов, Н.Г. Каменева и др.]; Под ред. Г.А. Васильева, Л.А. Ибрагимова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2017.-199с.
6. Вербицька Г.Л. Вибір заходів обмеження економічного ризику /Г.Л. Вербицька/ Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Дніпропетровськ: ДНУ. – 2019.– Вип. 289, Т. 2. – С. 607-615.
7. Вітлінський В.В. Аналіз моделювання та управління економічним ризиком / Вітлінський В.В., Верчено П.І. / Навч.-метод. посібник для самост. Вивчення диск. – К.: КНЕУ., - 2007. – С.292.
8. Вітлінський В.В. Економічний ризик: ігрові моделі/ Вольдемар Володимирович Вітлінський – К.: КНЕУ, 2009. – 446 с.
9. Вітлінський В.В. Нечітка багатокритеріальна ієрархічна модель підтримки процесів прийняття рішень/ Вольдемар Володимирович Вітлінський/ – К.: КДЕУ, 2004. – 33 с.
- 10.Вітлінський В.В. Ризик у менеджменті/ Вітлінський В.В. Наконечний С.І./ – К.: ТОВ “Борисфен-М”, 2006. – 336 с.

11. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві: Монографія./ В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко – К.: КНЕУ, 2007. – 480 с.
12. Власюк Т.О. Методичні аспекти дослідження експортного потенціалу ринку залізничної сировини/ Т.О. Власюк/ Вісник донецького національного університету. - Сер. в: економіка і право. - Вип.1.- 2013. – с. 196-201
13. Внукова Н. Базова методика оцінки економічного ризику підприємств /Н.Внукова/ Фінанси України. – 2018. – №10. – С. 15-21.
14. Володькіна М.В. Економіка промислового підприємства: Навч. посібник / Володькіна М.В. –К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 195 с.
15. Воронцовский А.В. Управление рисками/ А.В. Воронцовский – Х.: Форт ЛТД, 2007. – 457 с.
16. Гордієнко П.Л. Стратегічний аналіз: Навч. посібник./ П.Л. Гордієнко/ – К.: Алеута, 2006. –404 с.
17. Грабовый П.Г. Риски в современном бизнесе/ Грабовый П.Г., Петрова С.Н./ – М.: Аланс, 2006 – 200 с.
18. Гранатуров, В. М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения : учебное пособие / В.М. Гранатуров. - М.: Д и С , 2008. - 160 с.
19. Грачов В.Н. Класифікація ризиків та управління ними/ Грачов В.Н., Коюда Т.П.//Фінанси України. – 2012. - №10. – С.79-86.
20. Грідчина М. В. Финансовый менеджмент: Курс лекций/ М.В. Грідчина/ Межрегиональная академия управления персоналом. — К. : МАУП, 2017. — 135с.
21. Гусаков Б.И. Управление риском средствами внутреннего аудита / Гусаков Б.И., Сидорович Ю.М / Финансы и кредит. – 2007. – №4 (76). – С.54–56.
22. Держкомстат України. 2000 – 2019 [Електронний ресурс] // <http://www.ukrstat.gov.ua>

23. Дихтль Е. Практический маркетинг: Учеб. Пособие./ Дихтль Е., Хершген Х. / Пер. с нем. А.М.Макарова / Под ред. И.С. Минко – М.: Высшая школа: ИНФРА-М, 2016. -225с.
24. Букан Дж. Научное управление запасами / Дж. Букан, Е. Кенігсберг; пер.с англ. Е.Г. Коваленко; под ред. Б.В. Гнеденко. – М.: Наука, 1967. – 320с.
25. Економіка підприємства: Підручник / [за заг.ред. С.Ф. Покропівного]. – Вид.3–те, без змін – К.: КНЕУ, 2016. – 528 с, іл.
26. Економічний аналіз господарської діяльності / [авт.тексту В.І. Іващенко, М.А. Болюх]. – К.: ЗАТ «Нічлава», 1999. – 204 с.
27. Економічний аналіз: Навч.посібник / [Болюх М.А., Бурчевський В.З., Горбаток М.І. та ін.]; за ред. М.Г. Чумаченка. – К.: КНЕУ, 2013. – 556 с.
28. Жигір І. В лютому 2019 року ОАО «ИнГок» збільшив обсяг виробництва концентрата [Електронний ресурс] /Ігор Жигір/ ugmk.info - 4 Март. – 2019.
29. Жигір І. [Жан Жуэ: «На рынке стали – мы всегда мишень №1» \(ч.2\)](#) [Електронний ресурс] /Ігор Жигір/ ugmk.info - 25 лютий. -2019
30. Журавель К.В. Удосконалення якісної оцінки господарського ризику підприємства залізничного транспорту із застосуванням карти ризиків/ К.В. Журавель// Вісник економіки транспорту і промисловості № 28, 2019. -с.137-141
31. Клименюк М.М. Управління ризиками в економіці/ Клименюк М.М., Брижань І.А./ – К.: Просвіт, 2018. – 220 с.
32. Ковтун І.О. Умови прийняття управлінських рішень з урахуванням ризику/ І.О. Ковтун// Науковий вісник НАУ. – 2019. - №14. – с.168-175
33. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств/ М.Я. Коробов/ – К.: “Знання”. – 2016. – с.322
34. Косилова О. Класифікація і характеристика господарських ризиків /О. Косилова // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2019. – Вип. 7/1. – С. 140-143.

- 35.Кравченко В. Сучасні стандарти ризик-менеджменту: основа для побудови дієвої системи управління маркетинговими ризиками компанії /Кравченко В// - Маркетинг в Україні – 2019 – № 5. -с. 36-41.
- 36.Криворучкіна О.В. Діагностика ділової активності гірничо-збагачувальних підприємств / О.В.Криворучкіна, Г.Б.Климович// Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ №4 (20), 2009. – с.45-49
- 37.Куташенко М.В. Управління ризиком на підставі комплексного підходу до вибору способів його обмеження на металургійних підприємствах/ М.В. Куташенко// Економічний простір №21, 2019. - с.254- 262
- 38.Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: Монографія/ Л.А. Лахтіонова/ – К.:КНЕУ, 2007 – 287с.
- 39.Линцова Ю.А. Управление инвестиционными рисками судоходных компаний / Ю.А. Линцова / Автореф. дис... к-та эконом. наук: 08.00.05 Санкт-Петербур. гос. унив. водных коммуникаций – Санкт-Петербург., 2007 – 25с.
- 40.Лук'янова В.В. Економічний ризик: Навч. посібник./ Лук'янова В.В., Головач Т.В. – К.: Академвидав, 2007. – 464 с.
- 41.Малыхин В.И. Финансовая математика: Учеб. пособие для вузов./ В.И. Малихин. -2-е изд., перераб. и доп. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. -237 с.
- 42.Мамерчук К. Конкурентоспроможність експортної продукції: поняття, оцінка та шляхи підвищення / Мамерчук К. // Економіст.-2016.-№4.-С. 56-57.
- 43.Машина Н.І. Економічний ризик і методи його вимірювання: навчальний посібник/ Н.І. Машина/ - К.: Центр навчальної літератури, 2017. -188 с.
- 44.Мельник В.М. Основи економічного аналізу / Мельник В.М/ – К.: „Кондор”, 2003. – 128 с.
- 45.Методическое руководство по изучению и эколого-экономической оценке техногенных месторождений. - М.: Минприрода РФ, ГКЗ. - 1994. - 51 с

46. Михайловська М. Комплексне страхування торговельних підприємств як ефективний метод захисту від наслідків ризикових подій / М. Михайловська, А.А. Хмарук/ Вісник Хмельницького національного університету 2019, № 2, Т. 1. -с.50- 52
47. Москвін В.А. Управление рисками при реализации инвестиционных проектов/В.А. Москвін/ – М: ФиС, 2004.- 352 с.
48. Нападівська Л. Конкурентоспроможність та деякі шляхи виходу з кризового стану підприємств гірничорудної галузі /Л. Нападівська/ Економіст.-2007.-№4.-С. 47-49.
49. Нэреш К. М. Маркетинговые исследования. Практическое руководство/ Нэреш К. Малхотра/ –Williams: 2007.- 1200с.
50. Огляд законодавчої та фінансової бази для розвідування та видобутку руди[Електронний ресурс]. -Омелянович Л.О. Економічна безпека торговельного підприємства: Монографія / Л. Омелянович, Г. Долматова. – Донецьк: Дон дует, 2005. – 195с.
52. Пилецкая С.Т. Механизм управления рисками предприятия при разработке финансовой стратегии / С.Т.Пилецкая, С.Ю. Саплин // Економіка промисловості. – 2009. - №4(30). - С.144-150
53. Пілецька С.Т. Управління ризиком при розробці фінансової стратегії підприємства / С.Т. Пілецька // Економічний вісник НГУ 2009 № 2. - с.115-120
54. Пояснювальна записка ПАТ «ІнГЗК» за 2018 рік. - 2019 – 158с.